

RAPOR

RADİKALLEŞME, ŞİDDET İÇEREN AŞIRILIK VE TERÖRİZM

RADİKALLEŞME, ŞİDDET İÇEREN AŞIRILIK VE TERÖRİZM

POLİS AKADEMİSİ YAYINLARI

RADİKALLEŞME, ŞİDDET İÇEREN AŞIRILIK VE TERÖRİZM

POLİS AKADEMİSİ YAYINLARI

RADİKALLEŞME, ŞİDDET İÇEREN AŞIRILIK VE TERÖRİZM

Yrd. Doç. Dr. Muhammed Faruk Çakır

Yrd. Doç. Dr. Ömer Aslan

Arş Gör. Hakan Kıyıcı

Arş. Gör. Hatice İlbbay Söylemez

Arş. Gör. Müberra Öztürk

Arş. Gör. Yakup Şahin

Arş. Gör. Mehmet Demirbaş

Polis Akademisi Yayınları:26

Rapor No: 8

Mayıs 2017

ISBN: 978-605-4619-54-2

Birinci Basım: Mayıs 2017

© Polis Akademisi-2017.

Bu raporun tüm yayın hakları saklıdır ve Polis Akademisi'ne aittir.

Rapor, Polis Akademisi'nin yazılı izni olmadan bütün halinde çoğaltılamaz, ticari amaçlarla dağıtılamaz.

Bu yayının içeriği Polis Akademisi Başkanlığı'nın resmi fikir ve görüşlerini yansıtmamaktadır. Rapor da yer alan bilgi ve fikirler 02-04 Aralık 2016 tarihleri arasında Antalya'da gerçekleştirilen I. Uluslararası Antalya Güvenlik Sempozyumu katılımcılarına aittir.

Polis Akademisi

Güvenlik Bilimleri Enstitüsü

Uluslararası Terörizm ve Güvenlik Araştırmaları Merkezi (UTGAM)

Necatibey Caddesi No: 108 06400 Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

YÖNETİCİ ÖZETİ.....	5
GİRİŞ: RADİKALLEŞME TÜRLERİ.....	10
RADİKALLEŞME SÜREÇLERİ.....	13
DİN, ŞİDDET İÇEREN AŞIRILIK ve ŞİDDETE YÖNELİŞİN ÖNLENMESİ.....	17
ŞİDDET İÇEREN AŞIRILIK/RADİKALLEŞME: DÜNYADAN ÖRNEKLER.....	21
RADİKALLEŞME: FETULLAHCİ TERÖR ÖRGÜTÜ (FETÖ) ÖRNEĞİ.....	25
MEDYA ve RADİKALLEŞME.....	30
RADİKALLEŞME İLE MÜCADELE VE RADİKALLİKTEN ARINDIRMA	34
SONUÇ.....	41

YÖNETİCİ ÖZETİ

- Radikalleşme konusunda kabul görmüş genel geçer net bir sınıflandırma olmamakla birlikte zaman zaman birbiri içine de geçebilen dört tür radikalleşmeden bahsedilebilir:
 - a. PKK ve ETA gibi terör örgütlerinde görülebilen etnik radikalleşme;
 - b. DEAŞ, El-Kaide ve Hizbullah gibi örnekleri bulunan din istismarına dayanan radikalleşme;
 - c. FETÖ benzeri, sahte-mehdilik temelli radikalleşme;
 - d. DHKP-C ve MLKP gibi aynı anda mezhepçi ve aşırı sol ideolojiye dayanan sol-ideolojik radikalleşme.
- Bu dört radikalleşme türünden üçü radikalleşme literatüründe yer alan varsayımlara büyük ölçüde uymakla birlikte, ‘sahte mehdilik’ temelli radikalleşme *sui generis* (kendine has özellikleri olan) bir radikalleşme türü olarak nitelendirilmelidir. ‘Sahte mehdilik’ temelli radikalleşmeye Fetullahçı Terör Örgütü (FETÖ) en iyi örneklerinden birini oluşturmaktadır.
- Bu raporda radikalleşme büyük ölçüde DEAŞ ve FETÖ özelinde ele alınmaktadır.

- DEAŞ örneğinde radikalleşme kısa sürede gerçekleşmektedir. DEAŞ anlatılarının Avrupa’da özellikle Müslüman gençler arasında karşılık bulması Avrupa’da anlatılara muhatap olanlar bakımından içinde buldukları kişisel ve sosyal faktörlerin (ayrımçılık, ırkçılık, İslamofobiye maruz kalma vb.) örtüşmesinden kaynaklanmaktadır.
- Avrupalı genç Müslümanlara DEAŞ’ın anlatıları, Müslümanların küresel bir tehdit altında oldukları, DEAŞ’ın, “yok olma” tehlikesiyle karşı karşıya bulunan İslam dünyasını koruyabilecek “yegâne kuvvet” olduğu, diğer İslamî gurupların bu durumu idrak kabiliyetinden mahrum ve onlara yardım etmekten aciz oldukları şeklindedir. Bu durum aslında onlara takdim edilen bir ütopyadan başka bir şey değildir.
- Bu ütopya onlara, DEAŞ’a katılınca mü’minler arasına katılacaklarını ve dolayısıyla ezeli ve ebedi saadete kavuşacaklarını; DEAŞ saflarında cihad yaparken ölürlerse ebedi mutluluğa ereceklerini söylemektedir.
- DEAŞ’ın topraklarını yitirmesi ve hatta topraklarını tamamen kaybetmesi ihtimali dikkate alındığında, bu örgütün Avrupalı Müslümanlar için çekiciliğini yitirmesi beklenebilir.
- Fakat DEAŞ bitse bile Avrupa’da bu tarz din-temelli radikalleşmenin bit-

meyeceği söylenebilir.

- Radikalleşme süreçlerinde radikal örgütlerin sundukları anlatılar ve izledikleri yöntemler önemli yer tutmaktadır.
- Anlatılar ile kişisel ve sosyal gerçeklikler örtüşüyorsa, anlatılar vasıtasıyla radikalleşme gerçekleşebilmektedir. Radikalleşme süreçler zaman açısından da örgütlerin yapısına göre farklılıklar arz etmektedir.
- Ortadoğu'daki dinlere referansla şiddeti meşrulaştıran grupların şiddete başvurmasında hangi faktörlerin etkili olduğunun tespit edilmesi önemlidir.
- Ortadoğu'da şiddetin nasıl üretildiği düşünüldüğünde, politik dışlanma ve baskının önemli bir etken olduğu, ideolojiler ve dinin, derin politik meselelere kıyasla yüzeyde kaldığı gözlenmektedir.
- Ancak bu yaklaşım, düşüncelerin rolünü, insanların inançlarını ve ideolojik bağlanmalarını anlamada yetersiz kalmaktadır. Yani Avrupalılar ile Mısırlıların DEAŞ'a katılımları aynı süreçlerin sonucu değildir.
- Fransa, Almanya gibi demokratik ülkelerde iç ve dış kaynaklı siyasi sıkıntılar, özellikle sosyo-ekonomik ötekileştirme, dışlama ve bu gibi demokratik ülkelerin dış politikalarına karşı tepkiler DEAŞ'a katılımları tahrik etmiştir.
- Otoriter devletlerde ise baskıcı iç politika ve silahlı şiddet dışında hiçbir alternatifin bırakılmamış olması radikalleşmeyi tetikleyen etkenlerdir. Baskı altında yaşayan bireyler, radikal gruplara katılım sağlayıp karşı mücadele yöntemi ile devletle hesaplaşmaktadır.
- Eski güvenlik kuvvetleri mensuplarının şiddeti benimseyen gruplara katılması olgusu, diğer bir deyişle güvenlik güçleri arasında da radikalleşmenin yaşanabileceği olgusu son yıllarda ilgi çeken konulardan bir tanesidir.
- Örneğin, eski ordu mensupları arasında DEAŞ'a en yüksek katılım Malezya'dan gerçekleşmiştir. Bu kişilerin terör saldırılarının planlama sürecinde yer alması, teröristlere eğitim sağlaması ve ileride katılımcıların sayısının artması halinde ciddi sonuçlara yol açabilir.
- Eski askerlerin radikalleşmesinin muhtemel nedenlerinden biri, radikalizmin çekiciliği değil de, sosyolog *Elyamine Settoul* tarafından belirtildiği gibi, ordu mensubu iken "pozitif bir kimlik" elde edememek olabilir. Nitekim, Gürcistanlı Çeçenlerden olup, Gürcistan ordusundan ayrılarak DEAŞ'a katılan Ömer Şişani, eski Iraklı subaylar ve benzerlerinin ortak yanları; çeşitli sebeplerle hakkıyla askerlik yapamamaları, böylece kendilerini gerçekleştirecek bir ortam bulamamalarıydı.
- DEAŞ ve El-Kaide gibi örgütlerin uyguladıkları şiddeti anlatmak için cihat terimini kullanmaları, Kur'an'ı araçsallaştırmaktan başka bir şey değildir.

- Günümüzde Selefi örgütlenmelerden birçoğu, din referanslı şiddetin başlıca savunucuları arasında yer almaktadır. Şiddet taraftarı, aşırı Selefi gruplar, şiddeti “tekfir” (din dışı sayma) yoluyla meşrulaştırırlar. Selefi aşırıcilara göre Müslümanlar eylemleri veya eylemsizlikleri nedeniyle din dışına çıkabilir. Din dışına çıkanların can ve mal güvenliği ortadan kalkmaktadır. Dolayısıyla bu kimselere karşı şiddet kullanmak dine aykırı görülmemektedir.
- Selefi aşırıcılığın etkisinden özellikle gençleri korumak ve Selefi şiddete bulaşanları geri kazanabilmek için, alınacak diğer önlemlerin yanında, alternatif dini söylemlerin otantik, alanında otorite ve mevsuk delillerle cerhedilmez hükümler takdim edebilen şahıslar tarafından vazedilmesi hayati öneme sahiptir.
- Alternatif söylem, tekfirin ve müfrit grupların kullandığı diğer söylem ve eylemlerin İslam’ın ana kaynaklarında yer alan hükümlere aykırılığını deliller ile sunabiliyor olmalıdır. Bu yapılırken Selefilik gibi köklü ve kendi içinde kolları olan bir geleneği tümüyle dışlayan bir yaklaşım ters tepebilir.
- Şiddet içeren aşırılık örneklerine dünyanın hemen her yerinde rastlanmaktadır. Amaçlarını gerçekleştirmek için şiddete başvuran terör örgütlerinden biri de Nijerya’da faaliyet gösteren *Boko Haram* adlı örgüttür.
- *Boko Haram*’ın gençlere yeni bir kimlik sunması ve örgüt içinde güç vadedmesi gençlik radikalleşmesinin başlıca nedenidir.
- DEAŞ, El-Kaide ve diğer terör örgütlerinde Orta Asya kökenlilerin varlığı, bölgede radikalleşmenin kanıtı olarak alınabilir. Örneğin, Kırgızistan’dan yaklaşık 500 kişinin DEAŞ’a katıldığı, Tacikistan İçişleri Bakanlığında özel polis gücünün komutanı Gulmurad Khalimov’un DEAŞ’a katılarak üst düzey bir görev aldığı rapor edilmiştir.
- Başka yerlerde olduğu gibi Orta Asya devletlerinde de şiddete daha çok gençler yönelmektedir ve yine başka yerlerde olduğu gibi gençlerin radikalleşmesinde yalnızlıktan kurtulma ve kendilerine bir kimlik bulma faktörleri, radikalleşmenin başlıca nedenleridir.

- 2015 yılında Finlandiya’da kurulan ve günümüzde birçok Batı ülkesinde taraftar bulan *Soldiers of Odin* (Odin’in Askerleri) grubu, aşırı fakirlik ve kötü yönetimden mustarip olmayan toplumlarda da şiddet içeren aşırılığın taraftar bulabileceğine iyi bir örnektir.
- Grubun temel amacı Avrupa’ya göçmen nüfusların gelmesiyle şekillenen çok kültürlülüğü silmek ve beyaz Hristiyan/İskandinav Avrupa’sının altın çağını yeniden tesis edilmesi gerektiği görüşünü yaymaktır.

- Sahte-mehdilik temelli radikalleşmeye dayanan FETÖ, Türkiye’de de örnekleri bulunan etnik, dini, mezhebi veya aşırı sol temelli terör örgütlerinin aksine militan kazanma faaliyetlerini yeraltı mescitlerinde ve kahvehanelerde/çay ocaklarında değil, küçük yaştan başlayarak özellikle dersanelerde ve farklı eğitim kurumlarında gerçekleştirmiştir.
- FETÖ radikalleşmesi, Hizbullah, el-Kaide ve DEAŞ tipi diğer dini radikalleşme süreçlerinden ve amaçların açık şekilde ortaya konmasından farklı olarak, gerçek programını herkesten gizlemek suretiyle, uzun bir süreçte gerçekleşmiş ve şizofrenik bir ‘çift kişilikli’ militan profili ortaya çıkarmıştır.
- Yine radikalleşme literatüründe radikalleşmenin kısa (birkaç aydan bir yıla kadar) bir süreçte gerçekleştiği vurgulanırken, FETÖ radikalleşme süreci, ‘paralel bir evren’ yaratılarak sabırla sürdürülen 20-30 yıllık bir süreci kapsayabilmektedir.
- FETÖ kendine özgü bir yöntemle radikalleşme süreci yaşadığı ve bu sürecin sonunda içinden çıktığı topluma ve insanlığa kin ve nefret kusan terörist bir yapıya dönüşmüştür.
- FETÖ radikalleşmesinde kendine has iki temel özellik belirginleşmektedir. Birincisi, radikalleşme, kamuoyu önünde radikal olmayan bir dil kullanılmasına rağmen gerçekleşmektedir. Birincisini tamamlayan diğer özellik ise, FETÖ’nün radikalleşme sürecinde kendi grubunu aşırı yüceltmesi ve kendi grubu dışındaki herkesi ötekileştirmesidir.
- FETÖ radikalleşmesini anlamak bakımından yapılacak ilk iş, radikalleşmenin grup bilinci çerçevesinde gerçekleştiğinin anlaşılması olmalıdır.
- FETÖ’nün kamuoyu önünde kullandığı dilin yanıltıcılığı tuzağına düşülmediğinde, aslında örgüt ile diğer radikal yapılanmalar arasında, örgüt yapısının fonksiyonları bakımından benzerlikler tespit edilebilir.
- FETÖ yapısı dikey örgütlenmenin avantajını kullanarak örgüt içerisinde hiyerarşik bir düzen sağlamıştır. Örgüt mensupları eğer grup liderlerinin emirlerini yerine getirirlerse ödüllendirileceklerini düşünürler. Gruptan çıktıkları zaman da ilahi güç tarafından ciddi biçimde cezalandırılacağı görüşündedirler.

- Ortadoğu’nun mevcut siyasi, ekonomik ve sosyal şartları gençlerin kimlik arayışına girmelerini ve şiddet içeren fikirlere de açık hale gelmelerini kolaylaştırmaktadır.
- Etkin bir ifade aracı olan medyanın kullanımında ise medya gruplarının maddi ve ideolojik çıkarlarının gündem oluşturmakta ne kadar etkin olduğunu görmek, bu gençlerin maliyetsiz, ucuz erişim sağladıkları kontrolsüz

sosyal medya alanlarında kendilerine bir yol aramalarına sebep olmaktadır. Böylece siyasal mücadele meydanlardan medyaya taşınmaktadır.

- Sosyal medyanın ortaya çıkması ile medya aracılığı ile kendini ifade etmek isteyen, propaganda yürüten, destekçi devşiren örgütler geleneksel ana akım medyanın gerekliliklerine bağlanmaktan kurtulmuştur. Ortaya çıkan kontrol ve denetim boşluğu, en çok terör gruplarına - çoğunlukla kimliklerini gizleyerek- kitlelere ulaşılabilme imkânını sağlamıştır.
- Geleneksel ve sosyal medyanın terör destekçisi bir araç haline gelmesini önleme hususunda acil çözüm önerilerine ihtiyaç duyulmaktadır.
- Kamu güvenliği ve çıkarları söz konusu olduğunda medya alanında gerekli tedbirler derhal alınmalıdır. Aksi takdirde medyanın terör örgütlerine oksijen sağlayan araçlar haline gelebilme riski ortaya çıkar. Medya ise bu hassas konuda üzerine düşeni popülarite kaygısından uzak kalıp, haber içeriğini değerli kılarak yerine getirmelidir.
- Radikalleşme ile başa çıkabilmek için, hem radikalleşme ile mücadele etmek hem de radikalleşen bireylerin topluma yeniden kazandırılmasını sağlamak gerekmektedir.
- Radikalleşme ile mücadelede amaç, şiddet içeren aşırılığın nihai aşaması olan eylemle karşılaşmadan, buraya gelmesine yol açan nedenlerin ortadan kaldırılmasını sağlamaktır.
- Örgütlere katılan bireyleri topluma yeniden kazandırmak, bir bakıma rehabilite etmek de geniş kapsamlı ve uzun süren çabaları gerektiren bir süreçtir.
- Radikalleşmenin önlenmesi için; demokrasi ve insan hakları güçlendirilmeli; ekonomik-sosyal adaletsizliklerin ve ötekileştirmenin önüne geçilmeli; hukuk sistemi adil olmalı ve iyi işlemelidir.
- Radikalleşenlerin rehabilitasyonu, şiddete başvurmanın terk edilmesi ve şiddet kullanan kişilerin topluma yeniden kazandırılması süreçlerini içerir. Çok sayıda katılımcının değişik vesilelerle işaret ettiği gibi, “bir militanı politik ve ideolojik bağlılıklarından kaynaklı şiddet ve aşırı eğilimlerden vazgeçirmek” kolay değildir.
- Şiddet eylemlerine katılan birey ve grupların rehabilitasyonu ise uzun süre alan, sistematik/metodik yürümesi gereken ve çok sayıda aktörün koordinasyonunu gerektiren zahmetli bir iştir.
- Rehabilitasyon programlarının asıl başarısı; temel sorunların giderilmesinde kalıcı kazanımlar elde edilmesi durumunda ortaya çıkacaktır.

GİRİŞ: RADİKALLEŞME TÜRLERİ

Radikalleşme konusunda kabul görmüş genel geçer net bir sınıflandırma olmamakla birlikte zaman zaman birbiri içine de geçebilen dört tür radikalleşmeden bahsedilebilir. Bu tür bir sınıflandırma, radikalleşme kavramını dinlerin istismarına dayanan Taliban, El-Kaide ve DEAŞ gibi terör örgütlerine eşitleyen dar yaklaşımı aşmamıza da imkan tanıyacaktır. Bu bağlamda, ilk olarak, İspanya’da ETA, Sri Lanka’da Tamil Kaplanları ve ülkemizde PKK gibi ayrılıkçı terör örgütlerinde temelde belirli bir etnik kimliğe dair iddialara dayalı radikalleşme türünden söz edilebilir. Bu tür bir radikalleşmeye ek olarak sekteryen ve radikal sol ideolojiye dayanan, Türkiye’de DHKP-C ve MLKP gibi terör örgütlerinin örneklerini oluşturduğu radikalleşme türünden de ayrıca söz etmek gerekmektedir. Ayrıca, DEAŞ, Hizbullah, El-Kaide, aşırılıkçı Budist örgütler ve hareketler ile Hristiyanlığın ve Yahudiliğin istismarına dayanan ve örneklerini geçmişten günümüze görebildiğimiz din-istismarı temelli radikalleşme türü önümüzde durmaktadır. Son olarak, diğer radikalleşme türleriyle ortak yönleri bulunmakla birlikte, kendine has, adeta *sui generis* özellikleri olan Fetullahçı Terör Örgütü (FETÖ) örneğinde en net ifadesini bulan sahte-mehdilik temelli radikalleşme türünden bahsetmek gerekmektedir. Bu raporda DEAŞ ve FETÖ terör örgütlerinden ve bu örgütlerde görülen radikalleşme formlarından etraflıca bahsedilecektir.

Din istismarına dayalı terör örgütlerindeki radikalleşme, tehdit gücü en yüksek radikalleşme türü olarak nitelendirilebilir. Burada dinin terör örgütleri tarafından kendi amaçlarına ulaşmak adına araçsallaştırıldığı görülmektedir. DEAŞ ve El Kaide gibi terör örgütleri dini, kendi değerlerine göre çarpıtarak yorumlamakta, ayetleri bağlamından koparıp yüzeysel, katı ve literal bir okuma yapmakta, bunun sonucunda da kendi yorumlarını mutlak doğru olarak yansıtmakta, böylelikle kendilerini meşrulaştırırken geriye kalan Müslüman kesimleri de tekfir yoluna gitmektedir. Diğer yandan, her ne kadar son dönemde “İslami radikalleşme”den bahsedilse de, aslında radikalleşmenin “İslamileştiği”, yani zaten mevcut olan radikalleşme sorununun İslami dile büründüğü de söylenmektedir. Radikalizm sonucu görülen çatışmalar siyasi olsa da argümanlarının ve dillerinin “dinsel” olduğu, militanları mobilize etmede bu dinsel argümanların kullanıldığı görülmektedir.

Türkiye’nin 1978’den beri mücadele ettiği PKK terör örgütü kurulduğu dönemde kendisini Marksist Leninist-Maoist eksende tanımlasa da, aslında etnik milliyetçi bir terör örgütü olarak da değerlendirilebilir. Dolayısıyla PKK propagandası dolayısıyla gerçekleşen radikalleşme, ağırlıklı olarak etnik radikalleşmedir. PKK ve aşırı sol terör örgütleri daha çok liseden itibaren eleman devşirmeye çalışmaktadır. Bu tür örgütler Türkiye’deki ekonomik olarak

geri kalmış, sosyo-kültürel açıdan dışlanmış, göçlerden olumsuz etkilenmiş ve mezhepsel açıdan azınlıkta kalmış grupları hedeflerine almaktadır.

‘Mehdilik’ temelli radikalleşme ise, ilgili radikalleşme literatüründe yer alan varsayımların bir kısmına uymakla birlikte, bazı ön kabullerin de dışında kalan kendine has bir radikalleşme türü olarak nitelendirilmelidir. Fetullahçı Terör Örgütü (FETÖ) bunun en iyi örneklerinden birini oluşturmaktadır. FETÖ radikalleşmesi, aldatıcı ‘mehdilik’ vurgusu ve özellikle erken yaşta başlayan ve uzun yıllar süren radikalleşme süreci bakımından, radikalleşmenin bir anda ve hızla gerçekleştiğine dair mevcut savların dışına çıkmaktadır. Bununla birlikte, DEAŞ, El-Kaide vb. terör örgütlerinde mevcut olan, örgüt mensuplarının dini en doğru anlayan ve uygulayanlar olarak ‘seçilmiş’ üstünler oldukları inancı FETÖ terör örgütünde fazlasıyla tekrarlanmaktadır. Bu seçilmişlik sanrısı, örgütün sahte delillerle insanlara kumpaslar kurmaktan devletin mahrem sırlarını yurtdışı istihbarat kuruluşlarına servis etmeye ve sivil halkın üzerine ateş açma-

ya kadar her türlü gayr-i İslami eylemi meşru görmesine izin vermektedir. Türkiye’de de örnekleri bulunan etnik radikal veya mezhebi, aşırı sol terör örgütlerinin aksine FETÖ’nün militan kazanma faaliyetleri yeraltı mescitlerinde, kahvehanelerde/çay ocaklarında veya hücre evlerinde değil, küçük yaşta ve özellikle dershaneler-

PKK ve aşırı sol terör örgütleri daha çok liseden itibaren eleman devşirmeye çalışmaktadır. Bu tür örgütler Türkiye’deki ekonomik olarak geri kalmış, sosyo-kültürel açıdan dışlanmış, göçlerden olumsuz etkilenmiş ve mezhepsel açıdan azınlıkta kalmış grupları hedeflerine almaktadır.

de ve farklı eğitim kurumlarında sürmüştür. Sol, ırkçı –milliyetçi ve ayrılıkçı terör örgütleri eleman devşirmek için lise ve üniversiteleri seçerken, ortaokul hatta ilkokul öğrencileri FETÖ’nün ilgi alanına girmektedir. Sosyo-ekonomik koşulları yetersiz olduğu için örgüte katılan ve örgütün kimlik ve aidiyet sağladığı bireyler ciddi oranda mevcut olsa da, FETÖ örgüt profilinde eğitilmiş olma ve eğitim başarısı önemli yer tutmaktadır. Diğer radikalleşme örnekleri ve terör örgütlerinde de son dönemde orta sınıf ve eğitilmiş bireylerin radikalleşmesinden söz edilmekteyse de, ‘eğitim’ FETÖ örgütü ve radikalleşmesinde merkezi bir konumda, kilit önemdedir. DEAŞ gibi son dönem terör örgütlerinde sosyal medya militan kazanmak amaçlı da kullanılırken, FETÖ tarzı radikalleşmede sosyal medya bu amaçla kullanılmaz.

FETÖ radikalleşmesi, Hizbullah, El-Kaide, DEAŞ, PKK ve DHKP-C tipi radikalleşme süreçlerinden, gerçek programın gizlenmesi ve bu süreçte şizofrenik bir ‘çift kişilikli’ militan profili oluşturulması bakımından da ayrılmaktadır. El-Kaide, DEAŞ, Taliban ve Hizbullah gibi örgütlerde Batı’ya

nasıl bakıldığı, nelerin hedeflendiği (İslam Devleti) genel itibariyle oldukça açıkken, FETÖ’de niyetler gizlenir, kasıtlı bir biçimde çifte kişilik geliştirilir. Demokrasi, insan hakları, diyalog ve hoşgörü söyleminin arkasında hoşgörüsüzlük, darbe, şantaj, tek-tipçilik, baskı ve yıldırma yer alır.

RADİKALLEŞME SÜREÇLERİ

Anlatıların Radikalleşmeye Etkisi

Anlatıların radikalleşmeye etkisi, DEAŞ'ın Avrupa'da yaşayan Müslümanları radikalleştirme için kullandığı anlatılar örneği üzerinden ele alınmıştır. Genel bir gözlem olarak ifade edilebilir ki anlatılar ile kişisel ve sosyal gerçeklikler örtüşüyorsa, anlatılar vasıtasıyla radikalleşme gerçekleşebilmektedir. DEAŞ anlatılarının Avrupa'da özellikle Müslüman gençler arasında karşılık bulması da Avrupa'da anlatılara muhatap olanlar bakımından kişisel ve sosyal faktörlerin örtüşmesinden kaynaklanmaktadır. Günümüzde Avrupa ülkelerinde yerleşik Müslüman gençler, yaşadıkları ülkelerde artan yabancı korkusu ve İslamofobi, yabancılaşma ve kültürel bozulma, sosyo-ekonomik dışlanma ve siyasal haklarından mahrum edilme durumları ile karşı karşıyadır. Bu şartlar altında onlar DEAŞ gibi grupların teklif ettiği yabancı dini kimlikler ile teselli bulunmaktadır. Bu kimlikler sadece onların önemli bulunma, kimlik sahibi olma ve ait olma ihtiyaçlarını gidermekle kalmamakta, aynı zamanda onların içinde yaşadıkları başarısızlık, marjinalleşme, suçla bulaşma veya sadece can sıkıntısı halinden kurtulup hayatlarını dönüştürmelerine katkıda bulunmaktadır.

Böyle bir ortamda yaşayan Avrupalı genç Müslümanlara DEAŞ'ın anlatıları, Müslümanların küresel bir saldırıya maruz kaldıklarını (Siyonist-Haçlı ittifakının saldırısı), DEAŞ'ın İslam dünyasını koruyan güç olduğunu, kendisine diğer Müslüman grupların bu durumu anlamaktan aciz olduğunu söyler ve onlara bir ütopya sunar. Bu ütopya onlara DEAŞ'a katılınca inananlar arasına katılacaklarını ve dolayısıyla mutlu olacaklarını, DEAŞ için ölürlerse ebedi mutluluğa ereceklerini söylemektedir. Böylece DEAŞ, küresel din kardeşliği vurgusu temelinde bir kimlik sağlamakta ve bu kimlik sayesinde bireydeki köksüzlük hissini onararak yerine ait olma duygusunu yerleştirmektedir.

DEAŞ'ın anlatılarının çekiciliği yanı sıra, örgütün eleman alırken seçici davranmaması da örgüte katılımı artıran bir faktördür. Avrupa'dan DEAŞ'a katılanlar genellikle İslam dini hakkında bilgileri çok eksik (bu kişilerin çoğunun 'Yeni Başlayanlar İçin İslam', 'Yeni Başlayanlar İçin Kuran' gibi eserler vasıtasıyla dini öğrenmeye çalışmaları bilgisizliklerinin delilidir) ve daha önce İslami yaşantısı olmayan kişilerdir. Genellikle seküler bir çevrede yetişmişlerdir. Zaten örgüte girdikten sonra da onlar için din, bir motivasyon olmaktan ziyade bir motif işlevi görmektedir. 2016 ve 2017 yılları içerisinde Almanya, Fransa ve İngiltere'de meydana gelen DEAŞ terör örgütü saldırılarını gerçekleştirenlerin gayr-i İslami bir hayatın ardından hızla radikalleştiklerinin ortaya çıkması da bu tespiti desteklemektedir.

DEAŞ'ın topraklarını yitirmesi ve hatta topraklarını tamamen kaybetmesi ihtimali dikkate alındığında, bu örgütün Avrupalı Müslümanlar için çekiciliğini yitireceği beklenebilir. Fakat DEAŞ bitse bile Avrupa'da radikalleşmenin bitmeyeceği söylenebilir. Çünkü Avrupa ülkelerinde radikalleşmeye yol açan temel sebepler ortadan kalkmış değildir. 2005'te Fransa'da sokağa çıkıp arabaları yakanların üçüncü veya dördüncü nesil kuzey Afrikalılar olduğu hatırlanmalıdır.

Radikalleşme Sürecinde Şiddetin Bir Yöntem Olarak Benimsenmesi

Bu konu, Ortadoğu'daki dine referansla şiddeti benimseyen gruplar (bu gruplar Batı terörizm literatüründe cihatçı olarak nitelendirilir) örneği üzerinden ele alınmıştır. Bu bağlamda söz konusu grupların şiddete başvurmada hangi faktörlerin etkili olduğunun tespit edilmesi önemlidir. ABD başkanı Bush'un 11 Eylül'ün ardından geliştirdiği özgürlük söylemine göre, Ortadoğu'daki şiddetin kaynağı, İslami ideolojilerden ziyade bu bölgede demokrasinin olmaması ile açıklanabilir. Ancak gerek Arap Baharı ile başlayan ayaklanmalar ve Libya ve Suriye'de yükselen şiddet, gerekse Mısır gibi bazı Ortadoğu ülkelerinin demokratik uygulamalar için zorlanması, pek çok sorunun doğmasına ve demokrasinin cazibesini yitirmesine neden olmuştur. ABD ve Batı Avrupa ise yeni bir alternatif olarak bölgede şiddetin azaltılmasında otoriter

ABD ve Batı Avrupa ise yeni bir alternatif olarak bölgede şiddetin azaltılmasında otoriter rejimleri daha demokratik hale getirmek yerine radikal gruplara ve destekçilerine karşı bu rejimler ile işbirliği yapmayı tercih etmiştir.

rejimleri daha demokratik hale getirmek yerine radikal gruplara ve destekçilerine karşı bu rejimler ile işbirliği yapmayı tercih etmiştir.

Ortadoğu'da şiddetin nasıl üretildiği düşünüldüğünde, politik dışlanma ve baskının önemli bir etken olduğu, ideolojiler ve dinin derin politik meselelerin yüzeyinde kaldığı

gözlenmektedir. Ancak bu yaklaşım, düşüncelerin rolünü ve insanların inançlarını ve ideolojik bağlanmalarını anlamada yetersiz kalmaktadır. Bu bağlamda, radikal grupların şiddetini ele alırken demokratik devletler ile otoriter devletler içerisinde yasayan kişileri birbirinden ayırt etmek gerekir. Bir başka deyişle, Avrupalılar ile Mısırlıların DEAŞ'a katılımları aynı süreçlerin sonucu değildir. Fransa, Almanya gibi demokratik ülkelerde iç ve dış kaynaklı siyasi sıkıntılar, özellikle sosyo-ekonomik ötekileştirme, dışlanma ve ülkelerin dış politikalarına karşı tepkiler DEAŞ'a katılımlarda oldukça etkili olmuştur. Çetelerin eski mensupları ve eski mahkumlar [terime kendi yükledikleri an-

lam ile] cihadın dini bir gereklilik olduğu savı ile şiddeti rasyonelleştirmiştir. Ayrıca Fransa gibi ülkelerde örgüt ile direk iletişim ve örgütün kullandığı “kardeşlik” söylemi, katılımlar üzerinde etkili olmuştur. Yine de Batı ülkelerinde DEAŞ’a ve/ya radikal örgütlere olan katılımı tek yönlü bir ideolojik, dini ve sosyo-ekonomik mantık üzerinden anlamak zordur. DEAŞ gibi örgütlerin kişiler bazında mobilizasyonu başarılı bir şekilde nasıl çeşitlendirdiğine bakmak faydalı olacaktır.

Otoriter devletlerde ise baskıcı iç politika ve silahlı şiddete hiçbir alternatifin olmayışı, radikalleşmeyi tetikleyen etkenlerdir. Baskılanan kişiler, radikal gruplara katılım sağlayıp geri savaşmak yöntemi ile devletle hesaplaşmaktadır. Ancak Ortadoğu’daki birçok radikal grup, şiddet kullanımını problemli görmemesine rağmen, devlet baskısı ile karşılaşmadan bu inançlarını aksiyona dökmemişlerdir. Örneğin, Mısır’da pek çok genç 2012-2013 yıllarında, yani askeri darbeden önce, silahlı mücadeleye olumlu bakmalarına rağmen bu alternatif için hazırlanmamıştır. Bir başka deyişle, şiddeti meşrulaştıran bir ideolojiye sahip olunması, her zaman silahlı mücadelenin gerçekleşeceği anlamına gelmemiştir. Fakat radikalleşme özelinde bakıldığında, şiddete yönelmeyen İslami hareketlerin sistemli şekilde bastırılması, tutuklamalar ve suikastlar Ortadoğu’daki şiddetin ana faktörleridir denilebilir. Ancak radikalleşmenin ülkelere ve bölgelere göre değişen sebepleri mevcuttur. Neden bazı bölgelerin radikalleşmenin etkilerine daha açık olduğu ve neden örgütlerin katılımcı profillerinin farklı olduğu gibi sorular hâlâ araştırmaya değer sorulardır.

Güvenlik Kuvvetleri Mensuplarının Radikalleşmesi

Eski güvenlik kuvvetleri mensuplarının şiddeti benimseyen gruplara katılması olgusu, güvenlik güçlerine de “radikalizm virüsünün bulaşabileceğini” göstermesi bakımından radikalleşme gündeminin son yıllarda ilgi çeken bir konudur. Bu konuda DEAŞ, farklı coğrafyalarda yer alan ülkelere (Ortadoğu ülkelerine ilaveten Fransa, İngiltere, Almanya ve Malezya gibi ülkelere) katılım sağlaması ile dikkat çekmektedir. Konunun analiz edildiği tebliğde, radikalleşme sürecinden geçerek şiddete bulaşan güvenlik mensuplarının toplam sayısının fazla olmadığına işaret edilmiştir. Örneğin, eski ordu mensupları arasında DEAŞ’a en yüksek katılım Malezya’dan gerçekleşmiştir. Resmi kayıtlara göre bu ülkeden katılanların sayısı Nisan 2015’te 70 kişi olarak belirtilmiştir. Ancak bu kişilerin terör saldırılarının planlama sürecinde yer alması ve teröristlere eğitim sağlaması, ileride katılımcıların sayısının artması halinde ciddi sonuçlara yol açabilir. Ayrıca DEAŞ’a katılanların, kendi ülkelerinin ordularında halen silah altındaki tanıdıkları ile irtibat kurarak onları etkileme riski de mevcuttur. Bu durumun farkına varan kimi devletlerin, asker kişilere yönelik inzibati tedbirleri artırdıkları anlaşılmaktadır.

İlgili tebliğde eski askerlerin DEAŞ'a katılma nedenleri ve neden bazı ülkelerden katılımın diğerlerine göre daha fazla gerçekleştiğine dair kanaat oluşturmaya yetecek kadar verinin var olmadığı belirtilmiştir. Eski askerlerin radikalleşmesinin muhtemel nedenlerinden biri, radikalizmin çekiciliği değil de, sosyolog Elyamine Settoul tarafından belirtildiği gibi, ordu mensubu iken “pozitif bir kimlik” elde edememek olabilir. Nitekim Gürcistanlı Çeçenlerden olup, Gürcistan ordusundan ayrılarak DEAŞ'a katılan Ömer Şişani, eski Iraklı subaylar ve benzerlerinin ortak yanları; çeşitli sebeplerle hakkıyla askerlik yapmamaları, böylece kendilerini gerçekleştirecek bir ortam bulamamalarıydı. Eski askerlerin DEAŞ'a katılımında ülkeden ülkeye farklılık görülmesinin başka bir nedeni de emeklilik veya ordudan ayrılma sonrasında bu kişilerin şüpheli hareketlerinin yakından izlenip izlenmediği olabilir.

DİN, ŞİDDET İÇEREN AŞIRILIK VE ŞİDDETE YÖNELİŞİN ÖNLENMESİ

İslam dininin şiddet karşısındaki tutumunu ele alındığı tebliğlerde başlıca üç konu öne çıkmaktadır. Birincisi, İslam'ın temel kaynaklarının dininin şiddeti onaylayıp onaylamadığı meselesidir. İkincisi, Müslüman toplumlarda şiddete yönelişin engellenmesi için neler yapılması gerektiğidir. Sonuncusu, Selefilik akımının anlaşılması ve selefi şiddete karşı söylem geliştirilmesidir.

İslam'ın Temel Kaynaklarında Şiddet

Bir konuşmacı, Kuran şiddeti onaylamadığı için Müslüman topluluklarda şiddete yönelişin Kuran'daki hükümlere dayandırılmasının yanlışlığını tartışmıştır. Aksine, Müslüman toplulukların şiddete başvurmasının nedenleri, Müslüman toplumların sosyal dokusunda ve bu sosyal dokunun niteliklerini yansıtan dini kaynakların yorum farklılıklarında (Sünni ve Şii yorumlar gibi) aranmalıdır. Bu bağlamda en çok gündeme getirilen konuların başında cihat, savaş, İslam devleti ve esirler/cariyeler ile ilgili meseleler gelmektedir. Cihad kavramını ele alan ayetler incelendiğinde, cihadın anlamının “savaş”la sınırlandırılmasının yanlış olduğu söylenmektedir. İslam dininde cihad kelimesi, cehd/gayret; mücâhede (oto kontrol/ kendini disipline etme), **icthâh** (sorun çözecek düşünce üretme), müçtehid (mütefekkir âlim) anlamlarının tamamını kapsayan şemsiye bir kavram olarak kullanılmaktadır. Silahın elde bulunduğu bir aşamaya cihad adı verilmesi hadislerde yer alır. Kaldı ki hadislerde de cihad ikiye ayrılmış, savaş anlamındaki cihada küçük cihad, kişinin kendini disipline etme çabasına ise büyük cihad denilmiştir. Kur'an'da cihadın, Müslümanların henüz siyasi topluluk olmadığı Mekke döneminde emredilmiş olduğu gerçeği, küçük/büyük cihad ayrımını Kur'an'ın onayladığını göstermektedir. Ayrıyeten Kur'an, “savaş durumu” için cihad değil “kıtal” terimini kullanmaktadır. Kıtal, son çare olarak başvurulacak bir yoldur. Savunma amaçlı savaşa izin

Yaptıkları şiddet için İslam dininin kaynaklarını referans gösteren gruplar; aslında kendi amaçlarını (çoğunlukla siyasi amaçlarını) gerçekleştirmek için başvurdukları şiddeti, dini kaynaklara atıf yaparak meşrulaştırmaya çalışmaktadır.

veren Kur'an, ardından bunun "çirkin ve zorlu (kerih)" bir eylem olduğunu söyler. Allah, bu barış hâlinin bütün insanlık için esas olduğunu ve herkesin gayretini bu yönde seferber etmesini istemekte ve "Ey insanlar! Hep birlikte barışı arayın" (Bakara, 208) demektedir. DEAŞ, Kaide gibi örgütlerin uyguladıkları şiddeti anlatmak için cihad terimini kullanmaları, Kur'an'ı araçsallaştırmaktan başka bir şey değildir.

Kur'an'ın şiddet karşısındaki tutumunu ele alan başka bir konuşmacıya göre günümüzde yaptıkları şiddet için İslam dininin kaynaklarını referans gösteren gruplar, aslında kendi amaçlarını (çoğunlukla siyasi amaçlarını) gerçekleştirmek için başvurdukları şiddeti, dini kaynaklara atıf yaparak meşrulaştırmaya çalışmaktadır. Onların ayetlere atıf yöntemi yanlışlıklar barındırmaktadır. Örneğin, Kur'an'da savaşa izin verilmektedir. Fakat Kur'an'a göre savaş, bütün yolların tükenmesi ve hiçbir alternatifin kalmaması durumunda, yani kaçınılmaz olması durumunda başvurulabilecek bir eylemdir. Savaş izni verilmesine bakarak savaşı esas, barışı ise arızı durum gibi göstermek yanlıştır. Tersine İslam'da "tefadül" (af, bağışlama, merhamet, sulh) asıl, savaş ise arızidir. İslami kaynaklarda yer alan terimlerin şiddete izin verdiği yorumu, cihad terimine ilaveten kıtal, ganimet, esir ve cariye gibi terimlerin sadece "lafzi ve içinde yaşanan dönemin sosyolojisini dışlayan" bir okumanın sonucudur. Böyle bir okuma, yalıtılmış bir anlayışın günümüze dayatılması anlamına gelmektedir. Böyle yapanlar, dini hükümlerin hilafına uyguladıkları şiddetlerini Kur'an'ı referans göstererek meşrulaştırmaya çalışmaktadırlar.

Müslüman Toplumlarında Şiddete Yönelişin Engellenmesi

Müslüman toplulukların şiddete yönelmesini (radikalleşmeyi) önlemek için yapılacakların en önemlileri şöyle sıralanabilir:

- i) Şiddeti meşrulaştırmak için suiistimal edilen terimlerin doğru anlaşılmasına yönelik çaba gösterilmelidir.
- ii) Müslümanlar, gerek birey gerekse grup olarak, kendi dışındakilerle "varoluşsal iletişim", yani "başkalarının değil sizin nasıl yaşadığınız odaklı" iletişim kurmayı denemelidir.
- iii) *Dar-ül Harb/Dar-ül İslam* ayrımı yerine daha bütünleştirici bir kavram olarak *Dar-ül Sulh* kavramı tercih edilebilir. *Dar-ül Sulh*, farklı inançların bir arada yaşamak niyetiyle, insanın insan olduğu için kazandığı haklar (*Hakk-ı Ademiyye*) temelinde sosyal sözleşme ile kurulacak barış dünyasını ifade etmektedir.
- iv) Kur'an'daki kavramların şiddeti meşrulaştıracak yorumları ile kolonyalizm/post-kolonyalizm tecrübelerinin Müslüman zihin dünyasında yol açtığı travmalar veya benzer şekilde Irak'ta olduğu gibi dış müda-

halelerin yol açtığı travmalar arasında bağlantı olduğu hatırlanmalıdır. Tepkisel yorumların toplumları doğru bir istikamete götürmeyeceği üzerinde düşünölmelidir.

Selefi Aşırıcılık

Günümüzde Selefi örgütlenmelerden birçoğu, din referanslı şiddetin başlıca savunucuları arasında yer almaktadır. Şiddet taraftarı müfrit Selefi gruplar, şiddeti “tekfir” (din dışı sayma) yoluyla meşrulaştırırlar. Selefi aşırıcılara göre Müslömanlar eylemleri veya eylemsizlikleri nedeniyle din dışına çıkabilir. Din dışına çıkanların can ve mal güvenliği ortadan kalmaktadır. Dolayısıyla onlara karşı şiddet kullanmak dine aykırı değildir.

Selefi aşırıcılık ile ilgili üç temel tespitte bulunulmuştur. Birincisi Selefi aşırıcılık, din referanslı ideolojik duruşu temsil etmektedir. Bu duruşun zemin bulmasını kolaylaştıran tarihi ve dini dayanaklar mevcuttur. Tarihsel süreçte İslam’ın ilk dönemlerinde yaşanan Cemel, Sıffin, Kerbela gibi olaylar, yüksek siyasi gayeler için Müslöman kanı dökölebileceği anlayışına zemin oluşturmuştur. Dini alanda ise ana akım Selefilik, Sünni geleneğin iki kolundan biri olan ehli-hadis geleneğidir. Selefi gruplar, kıyamete yakın zamanda dünyanın kötöleşeceği, kurtarıcı olarak Mehdi’nin geleceğini anlatan hadis rivayetlerinin etkisine en açık olanlar arasındadır. Selefilik içinde yer alan aşırıcı gruplar, kıyamete dair kendilerine misyon biçerek, tekfirci şiddete yönelebilmektedir. Yine Selefiler, “amelin imandan bir cüz olduğu” düşüncesini dini bir prensip olarak benimsemişlerdir. Dolayısıyla ana damar Selefilik dahi tekfirciliğe yatkındır. Ancak, eski zamanlarda dönemin şartlarına göre yazılan kimi dini eserleri, özellikle de “elfaz-ı küfr” kitaplarını, hiçbir tenkit yapmadan günümüze uyarlayan Taliban gibi tekfirci grupların var olduğu da unutulmamalıdır.

İkincisi, aşırıcı Selefi grupların ortaya çıkmasında siyasi ve sosyo-ekonomik nedenlerin ağırlığı, dini nedenlerin ağırlığından belirgin biçimde daha fazladır. Bunlar arasında Müslöman coğrafyanın çeşitli yerlerinde farklı zamanlarda ve farklı şiddette yaşanan dış müdahaleler, iç savaşlar, sağlıklı siyasal muhalefeti engelleyen baskıcı yönetimler, geleneksel eğitim kurumlarının zayıflayıp onların yerine Suudi Arabistan’dakiler gibi daha mezhepçi kurumların geçmesi, Batı karışmasına direnişte öne çıkan sufıyye ve medrese gibi geleneksel yapıların zayıflaması ve son olarak tepkisel niteliği baskın olan sanal âlem Müslömanlığının doğuşu başlıca faktörlerdir. Ayrıca eski Doğu blokundan ayrılan coğrafyalarda dini bilgi kıtlığı, Batı metropollerinde yaşayan Müslömanlar için ise her türlü ayrımcılığa maruz kalma öne çıkan faktörlerdir. Bu siyasi ve sosyo-ekonomik faktörlerin etkisi ile oluşan kimlik arayışı, hayal kırıklığı ve ümitsizlik İslam toplumlarında her türlü aşırılığın gelişebileceği münbit ortamların doğmasına yol açmıştır. Bu ortamlarda her

türlü aşırıılık gibi Selefî aşırıılık da kendine güçlü bir zemin bulabilmiştir.

Üçüncüsü, Selefî aşırıılığın etkisinden özellikle gençleri korumak ve Selefî şiddete bulaşanları geri kazanabilmek için, alınacak diğer önlemlerin yanında, alternatif dini söylemlerin takdim edilmesi belirleyici öneme sahiptir. Ancak alternatif söylemler şu üç hususa özellikle dikkat etmelidir: İlki, tasavvufî-irfanî yorumlar (“Anadolu irfanî” vurgulu, Mevlana’lı, Hacı Bektaş’lı, Yunus Emre’li dini söylem) karşı söylem üretmekte uygun bir seçenek olabilir. Fakat bâtinî (ezoterik) tonu hayli fazla olan ve nisbeten kitabî/şer’î olmayan sembolik bir kültüre dayanan söz konusu sufîye kaynaklı söylemin Selefîye’deki karşılığının “ağır bid’at” olduğu, bu nedenle meşruiyetinin, buna bağlı ikna potansiyel ve kuvvetinin bulunmadığı dikkate alınmalıdır. İkincisi, alternatif söylem tekfirin İslam’ın ana kaynaklarında yer alan hükümlere aykırılığı, deliller ile sunmalıdır. Bu yapılırken Selefîlik gibi köklü bir geleneği tümüyle dışlayan bir yaklaşım ters tepebilir. Selefîliğe cephe alınması yerine, tekfirî aşırıılığa karşı çıkan İbn Teymiyye Selefîliğinin altının çizilmesi yararlı olabilir. Son olarak da alternatif söylem, tekfirî anlayışın hem sürekli bölünmelere neden olması dolayısıyla Selefîliğe zarar verdiğini hem de Müslüman dünyanın sorunlarına çözüm bulunmasında yetersiz kaldığını akli delillerle anlatabilmelidir.

ŞİDDET İÇEREN AŞIRILIK/RADİKALLEŞME: DÜNYADAN ÖRNEKLER

Boko Haram Örneğinde Radikalleşme

Şiddet içeren aşırılık örneklerine dünyanın hemen her yerinde rastlanmaktadır. Amaçlarını gerçekleştirmek için şiddete başvuran terör örgütlerinden biri de Nijerya’da faaliyet gösteren Boko Haram adlı örgüttür.

Faaliyetlerini yoğunlaştırdığı alan Nijerya’nın kuzeydoğusu olup, bölgedeki şehirlerin üçünde Boko Haram oldukça etkindir. Hedefi siyasi ve sosyal hayatı kendi din yorumuna dayanan ideolojisi çerçevesinde yeniden şekillendirmektir. Bu hedefi gerçekleştirmek amacıyla da terör ve isyan faaliyetlerini yürütmektedir. Boko Haram, 2009 yılından itibaren saldırı sayısını artırmış, daha sofistike yöntemler kullanmaya başlamış ve faaliyet alanını genişletmiştir. Aynı zamanda Boko Haram, bölgedeki ve dünyadaki terör yapılanmaları ile bağlar kurmuştur. Böylece Boko Haram, Nijerya’nın güvenliğini ve uluslararası güvenliği tehdit eden bir yapılanmaya dönüşmüştür.

Boko Haram’ın faaliyetlerini yürüttüğü bölgede, aşırı fakirlik, işsizlik, okuma-yazma oranlarının düşüklüğü ve mahrumiyet başlıca sorunlardır. Bu şartlara iyi yönetim ile ilgili eksiklikler de eklenince terör örgütünün özellikle gençleri şiddete yöneltmesi için uygun bir zemin ortaya çıkarmıştır. Boko Haram’ın gençlere yeni bir kimlik sunması ve örgüt içinde güç vadetmesi gençlik radikalleşmesinin başlıca nedenidir.

Orta Asya’da Radikalleşme

Orta Asya ülkeleri örneğinde şiddete yönelme, bölgedeki hükümetlerin iddia ettiği kadar yaygın bir sorun değildir. Bu devletlerde yaşanan terör olaylarının azlığı da radikalleşmenin içeri-

Orta Asya devletlerinde de şiddete daha çok gençler yönelmektedir ve yine başka yerlerde olduğu gibi gençlerin radikalleşmesinde yalnızlıktan kurtulma ve kendilerine bir kimlik bulma faktörleri, radikalleşmenin başlıca nedenleridir.

durum, bağımsızlığın kazanılması sonrasında da bölge ülkelerinde şiddeti özendiren dini grupların etkisini sınırlandırıcı bir rol oynamıştır. Bölgeye dışarıdan gelen en etkin dini gruplardan biri olan Tebliğ Cemaati, fikirleri itibariyle öze dönüşü savunsa da şimdiye kadar şiddeti özendiren bir grup olmamıştır.

Yine de DEAŞ, El-Kaide ve diğer terör örgütlerinde Orta Asya kökenlilerin varlığı, bölgede radikalleşmenin kanıtı olarak alınabilir. Örneğin, Kırgızistan'dan yaklaşık 500 kişinin DEAŞ'a katıldığı, Tacikistan İçişleri Bakanlığında özel polis gücünün komutanı Gulmurad Khalimov'un DEAŞ'a katılarak üst düzey bir görev aldığı rapor edilmiştir.

Başka yerlerde olduğu gibi Orta Asya devletlerinde de şiddete daha çok gençler yönelmektedir ve yine başka yerlerde olduğu gibi gençlerin radikalleşmesinde yalnızlıktan kurtulma ve kendilerine bir kimlik bulma faktörleri, radikalleşmenin başlıca nedenleridir. Ayrıca Orta Asya devletlerinde bağımsızlık sonrasında "dini hayatın devlet denetiminde yaşanması" yaklaşımı benimsenmiştir. Bu yaklaşım ile gençlerin aşırı fikirlere ilgi göstermesi arasında bir bağlantı olup olmadığı, üzerinde durulması gereken konulardan biri olarak ortaya çıkmaktadır.

Orta Asya'da radikalleşme değerlendirilirken, Orta Asya dışında faaliyet gösteren terör örgütlerine katılan Orta Asya kökenlilerinin önemli bir kısmının Rusya'da çalıştıkları, Ruslar tarafından dışlandıkları ve ayrımcılığa maruz kaldıkları faktörü de dikkate alınmalıdır.

İskandinavya'da Ayrımcılık Temelinde Radikalleşme: Soldiers of Odin Örneği

2015 yılında Finlandiya'da kurulan ve günümüzde birçok Batı ülkesinde taraftar bulan *Soldiers of Odin* grubu, aşırı fakirlik ve kötü yönetimden mustarip olmayan toplumlarda da şiddet içeren aşırılığın taraftar bulabileceğine iyi bir örnektir.

2015 yılında Finlandiya'da kurulan ve günümüzde birçok Batı ülkesinde taraftar bulan Soldiers of Odin grubu, aşırı fakirlik ve kötü yönetimden mustarip olmayan toplumlarda da şiddet içeren aşırılığın taraftar bulabileceğine iyi bir örnektir.

Grubun temel amacı Avrupa'ya göçmen nüfusların gelmesiyle şekillenen çok kültürlülüğü silmek ve beyaz Hristiyan/İskandinav Avrupa'sının altın çağını yeniden tesis edilmesi gerektiği görüşünü yaymaktır. Grup kendini *anti-cihadist* olarak tanımlamaktadır. Değinen özellikleri dikkate alındığında grup, göçmen karşıtı, Müslüman karşıtı ve aşırı milliyetçi nitelikler taşımaktadır. Grubun 100 bin civarında sempatizanı olduğu tahmin edilmek-

tedir. Ancak grubun kısa sürede Kanada ve ABD dâhil çok sayıda ülkede varlığını hissettirmesi ve göçmenlerin yoğun yaşadığı kimi yerleşim yerlerinde sokaklarda kimlik kontrolü yapmak gibi uygulamalara başvurması, grubun ileride ciddi toplumsal olaylara neden olabileceğinin belirtileri olarak değerlendirilebilir. Ayrıca grubun sempatzan bulma ve yayılma konusundaki başarısı, kalkınmış toplumların bile şiddet içeren aşırılıktan arınmış olmadığının bir işaretidir.

Selefilik ve Makedonya’da Müslüman Toplumun Radikalleşmesi

Balkanlar bölgesi, İslam dini ile daha çok Osmanlı döneminde tanışmış bir bölgedir. Müslümanlar sayısal olarak Bosna-Hersek, Arnavutluk ve Kosova gibi siyasal birimlerde çoğunluk, diğer yerlerde azınlıktadır. Dini kaynaklı terör örgütleri, sayıları az da olsa bölgeden militan sağlayabilmektedir. Bölgenin tamamına yakını Soğuk Savaş döneminde komünist hükümetler tarafından yönetilmiştir. Bu dönemde baskı altına alınan Müslüman unsurlar, komünist yönetimler yıkıldıktan sonra dini konulara tekrar ilgi göstermeye başlamıştır. Ancak bu sefer de Selefi ve daha az oranda olmak üzere Şii anlayışların etkisine maruz kalma durumu ortaya çıkmıştır. Başka faktörlerin yanında, bölgeye dışarıdan gelen Müslüman unsurların, özellikle de 1992-1995 Bosna Savaşında Boşnakları desteklemek için bölgeye gelen ve bir kısmı savaş sonrasında da kalmaya devam eden eski savaşçıların Selefi ve Şii etkisinin bölgeye ulaşmasında payı büyüktür.

Bu tebliğde bahsedilen Selefilik, Selefi-Vahhabi doktrindir. Selefi-Vahhabi doktrinin temel özelliği, kendine özgü “tevhid” anlayışına aykırı gördüğü bütün düşünce ve eylemlerle mücadele etmeyi vacip (dini bir yükümlülük) olarak görmesidir. Hatta bu konuda Selefi-Vahhabi doktrin, Selefi geleneğin ileri gelenlerinden İbn Teymiyye’den de farklı düşünmektedir. Çünkü İbn Teymiyye’nin “cihad” anlayışında, diğer Müslümanların hedef alınması yoktur. Selefi-Vahhabi anlayış, geçmişte büyük ölçüde Osmanlı Türklerinin Hanefi-Matürîdî dini anlayışları ekseninde şekillenen Balkan toplumlarının hâkim din anlayışından farklıdır. Dolayısıyla bölgenin Selefi-Vahhabi doktrinle karşılaşması, Müslüman toplumlar içinde gerilimlere ve kutuplaşmaya neden olmaktadır. Şiddeti savunan aşırıcılığa zemin hazırlayan bir zihin yapısının bölgede ortaya çıkmasını kolaylaştırmaktadır.

Balkanlarda faaliyet gösteren Selefi grupların, Müslüman oranının yaklaşık üçte bir olduğu (çoğunluğu Sünni, bir kısmı da Bektaşî ve Alevidir) Makedonya’daki faaliyetleri ve etkisi de bölge geneli ile benzerlik göstermektedir. Bölgenin başka yerlerinde olduğu gibi Makedonya’da da Selefi gruplar, halkın dini öğrenme taleplerini karşılamaya yönelik faaliyet göstermektedir. Bu kapsamda daha çok cami, mescit ve kurslarda yapılanmaktadır. Selefi grupların dışarıdan temin ettikleri mali imkânlar, onların faaliyetlerini ko-

laylaştırmaktadır. Ayrıca Makedonya’da dini alanda bilgi sahibi insan kıtlığı mevcuttur. Müftölükler yeterli düzeyde örgütlenememiştir. Kur’an-ı usulüne uygun okuyabilen imam bulmakta bile sıkıntılar yaşanmaktadır. Bu durum, Kur’an okuma konusunda ve diğer dini konularda bilgi sıkıntısı olmayan Selefi grupların etkin olmalarını kolaylaştırmaktadır. Ayrıca Selefi gruplar Balkanlardaki Müslüman kültür mirasına (hem camiler, türbeler ve mezar taşları gibi kültürün maddi öğelerine hem de hatim geleneği gibi manevi öğelerine) yönelik agresif davranışlar sergilemektedir. Yine kendilerinden olmayan din görevlilerini taciz etmek ve küçük düşürmek yöntemine sıklıkla başvururlar.

RADİKALLEŞME: FETULLAHCİ TERÖR ÖRGÜTÜ (FETÖ) ÖRNEĞİ

FETÖ örneğinin tartışıldığı bildirilerde, FETÖ'nün kendine özgü bir yöntemle radikalleşme süreci yaşadığı ve bu sürecin sonunda alenen terörist bir yapıya dönüştüğü vurgulanmıştır. FETÖ radikalleşmesi örneğinde kendine özgü temel iki özellik belirginleşmektedir. Birincisi, radikalleşmenin kamuoyu önünde radikal olmayan bir dil kullanılmasına rağmen gerçekleşmesidir. Birincisini tamamlayan diğer özellik ise, FETÖ'nün radikalleşme sürecinde kendi grubunu aşırı yüceltmesi ve kendi grubu dışındakileri ötekileştirmesidir.

FETÖ'nün grup kimliği ve bu örgütün kamuoyu önünde kullandığı söylem, bu örgütle yapılan mücadelenin terörle mücadele olduğu gerçeğinin Batı tarafından anlaşılmasını zorlaştıran başlıca iki faktördür.

FETÖ grup bilinci/kimliği oluşturulmasına büyük önem vermiştir. Çünkü bireylere nazaran gruplar daha riskli davranma eğilimindedir. Le Bon, kalabalıklar çok kolay bir şekilde kahramana da dönüşebilir, katillere de dönüşebilir demektedir. FETÖ bu durumu bilerek hareket etmiştir. Grup bilinci oluşmasında ilk adımlardan biri, bireyin kendi kimliğini bir tarafa bırakarak grup kimliğini benimsemesidir. Grup kimliği, “biz” zamirinin sık kullanımı yoluyla pekişmektedir. Biz bilincinin yerleşmesi sürecinde örgüt, doğduğunuz andan itibaren sizin öğrendiğiniz normların yerine kendi normlarını koyabilmektedir. “Biz”e verilen önem sayesinde aynı zamanda kolektif bir bilincin diğer bir unsuru olan grup gururu da güçlenmektedir. Ayrıca rüyalar/kelimeler/semboller kullanımı ile grup kimliğinin desteklenmesi ve grup gururunun güçlendirilmesi, örgütün çok değer verdiği bir yöntem olmuştur. Marian Kech örneğine benzer biçimde yapılan kehanetlerin de grup kimliği ve gruba bağlılık bakımından önemi büyüktür.

Örgüt üye seçiminde de grup bilinci oluşturma maksatlı hareket etmiştir. Öz-disiplini kuvvetli olan bireyleri seçmektedir. Öz-disipline verilen bu önem, örgüte önemli bir avantaj sağlamaktadır, çünkü grup bu öz-disiplinli olma durumunu çok rahatlıkla kullanıp kendi değerleri çerçevesinde yeni normların işleyebilmesine zemin hazırlamaktadır. Grup üyeleri de birbirine benzer karakter taşımakta ve ortak yaslar, sevinçler de örgüt abilerinin kullandığı en büyük argümanları oluşturmaktadır.

FETÖ ile Mücadele

FETÖ'nün grup kimliği ve bu örgütün kamuoyu önünde kullandığı söylem, bu örgütle yapılan mücadelenin terörle mücadele olduğu gerçeğinin Batı tarafından anlaşılmasını zorlaştıran başlıca iki faktördür. Birincisi, Batıda terör ve radikal gruplar ile mücadelede hâkim anlayış, “terörist grupları anlarsak bu gruplarla mücadele edebileceğimiz” anlayışıdır. Bu anlayış İrlanda Kurtuluş Örgütü (IRA), ETA (Euskadi Ta Askatasuna) ve Afrika'daki etnik-milliyetçi örgütler üzerine yapılan çalışmalar sonucunda geliştirilmiştir. Bu örgütlerin davranış kalıplarının analizinde grup kimliğinin rolünden daha çok, ebeveynlerin çocuklarıyla olan ilişkisi ve ebeveynlerin devletle olan ilişkisi gibi faktörler üzerinden radikalleşmeye dair genellemeler yapılmıştır. Dolayısıyla grup kimliğini ön plana çıkaran FETÖ'yü değerlendirmek bakımından

FETÖ radikalleşmesini anlamak bakımından yapılacak ilk iş, radikalleşmenin grup bilinci çerçevesinde gerçekleştiğinin anlaşılması olmalıdır. Nitekim FETÖ/PDY mensuplarına “siz” diye başlayan sorular sormak yerine “sen” diye başlayan sorular sorulduğunda farklı cevaplar almak mümkün olmaktadır.

yararlı değildir. İkincisi, Batı terörizmi değerlendirirken şiddetin nasıl araçsallaştırıldığına bakmaktadır. İslam dünyasında çeşitli gruplar, siyasi amaçlarını gerçekleştirmek için şiddeti meşrulaştırırken örneğin İbn Teymiyye, Muhammed Bin Abdülvehhab ve Seyyid Kutub'un eserine dayandıklarını ifade ederler. Bu durum Batı'ya göre, İslam dünyasındaki şiddeti benimseyen grupların

radikal İslamcı, aşırı dinci, cihatçı gibi sıfatlarla (ki bu sıfatlar İslam dini ile terör arasında bağ varmış imasını veren sıfatlardır) nitelendirilmesine imkân tanımaktadır. Batı, FETÖ'ye de bu yaklaşımla bakmaktadır.

FETÖ'nün kamuoyu önünde kullandığı söyleme bakan Batı, şiddetin meşrulaştırıldığına dair bulgular elde edememektedir. Nitekim FETÖ kendini hem ülke içinde hem de dışarıda “hizmet hareketi” diye adlandırmış ve hizmetin tüm insanlığın yararı için yürütülen bir çaba olduğunun propagandasını yapmıştır. Ayrıca FETÖ'nün en büyük söylemlerinden biri olan medeniyetler-arası diyalog, Papa ile ve örgütün faaliyet gösterdiği ülkelerde bulunan diğer dini liderle de görüşülmüştür. Bu söylem kapsamında FETÖ, küresel sorunlara katkı sunma taahhüdünü beyan etmiştir. Fakat 15 Temmuz'da FETÖ bağlıları kan dökmüştür. Bu durum, Batı açısından muamma ortaya çıkarmaktadır: Radikalizm yaşanmadan şiddete başvurma nasıl gerçekleşmiştir? Şiddet söylemi kullanmayan insanlar nasıl radikalleşmiştir?

FETÖ radikalleşmesini anlamak bakımından yapılacak ilk iş, radikalleş-

menin grup bilinci çerçevesinde gerçekleştiğinin anlaşılması olmalıdır. Nitekim FETÖ/PDY mensuplarına “siz” diye başlayan sorular sormak yerine “sen” diye başlayan sorular sorulduğunda farklı cevaplar almak mümkün olmaktadır. “Sen” sorusuyla FETÖ/PDY grubu ile radikalleşen insanların neden şiddete başvurduğu ortaya çıkarılabilmektedir. Çünkü bu gruba “Sen” sorusunu sorduğumuzda çoğunun “insanoğlu aciz olduğu için ahireti garantilemelidir” cevabını verdiği görülmektedir. Bu cevap, şiddeti meşrulaştıran başka örgütlere mensup insanların verdikleri cevaplara benzemektedir.

FETÖ’nün kamuoyu önünde kullandığı dilin yanıltıcılığı tuzağına düşülmediğinde, aslında örgüt ile diğer radikal yapılanmalar arasında, örgüt yapısının fonksiyonları bakımından benzerlikler tespit edilebilir. FETÖ yapısı dikey örgütlenmenin avantajını kullanarak örgüt içerisinde hiyerarşik bir düzen sağlamıştır. Örgüt mensupları eğer grup liderlerinin emirlerini yerine getirirlerse ödüllendirileceklerini düşünürler. Gruptan çıktıkları zaman da ilahi güç tarafından ciddi biçimde cezalandırılacağı görüşündedirler. Bu nedenle örgüt içinde mutlak itaatin sağlanması noktasında cennet vaadi önemli bir rol oynamaktadır. Liderlerine mutlak bir itaat ise örgüt mensuplarını cenneti kaybetme kaygısından uzaklaştırabilmektedir. “Araçsız menzile varamazsın inancı”, diğer cemaatleşme ve hizipleşmelerdekine bezer bir şekilde fakat çok daha fazla vurgu yapılarak FETÖ tarafından kullanılmaktadır.

Aracın yüceltilmesi ve örgüt mensuplarının aracın istediği doğrultuda yönlendirilmesi (şiddet kullanımı dâhil) bakımından rüya metaforunun çok özel kullanımı, FETÖ’nün ayırt edici özelliklerinden biridir ve aynı zamanda örgüt mensuplarının şiddete yöneltilmesinde kullanılan araçlar arasındadır. Örgüt liderinin rüyalarında Peygamberlerle, alimlerle ve diğer dini önderlerle görüştüğüne ve onlardan aldığı bilgilerle bir yol belirlediğine inanılmaktadır. Böylece liderin sözde hikmetli rüyalar üzerinden kendisine güç ve iktidar devşirerek her türlü faaliyeti sorgu sual olmaksızın kabul ettirme fırsatı yaratılmıştır. Bundan başka, örgüt mensupları tarafından görüldüğü söylenen rüyaların örgüt içinde yaygın anlatımı, örgütün önceden belirlenen pozisyonlarının kuvvetlendirilmesi için başvurulan bir yöntem olarak kullanılmaktadır. Sonuçta rüya metaforu, kayıtsız şartsız itaatin, kayıtsız şartsız itaat hali ise örgüt üyelerinin suça kolayca yöneltilmesinin etkin bir aracı haline getirilmiştir.

FETÖ’nün mali işleri yürütme tarzı (yani gelir elde etme yöntemleri, elde ettiği geliri yasal zemine indirme ve daha sonra da tüketme süreçleri) da grup üyelerinin hem grup bilincini artırıcı hem de onların grubun hedefleri doğrultusunda davranmalarını sağlayıcı roller oynamaktadır. Böylece örgütün mali işlerinin yürütülmesi, bu sürece katılan örgüt mensuplarının radikalleşmesi sürecine katkıda bulunmaktadır. Aşağıda sürecin işleyişi “himmet” örneği üzerinden açıklanacaktır.

FETÖ mali yapısında ana gelir kaynaklarından biri “himmet”dir. Himmet, herhangi bir resmi belgeye dayanmayarak örgüt üyelerinden zorunlu kesinti

olarak, örgüt sempatizanlarından ve diğer kişilerden ise dini, milli duyguların istismarı ile bağış, yardım adları altında toplanılan paralardır. Bu şekilde para toplanması, yardım toplama mevzuatına aykırıdır. Bu nedenle yüklü miktarda toplanılan paraların yasal zemine aktarılması gerekliliği doğmaktadır. Örgütün ticari faaliyetlerini yürüttüğü ticari oluşumları, vakıf veya dernekleri bu noktada devreye girmektedir. Bu resmi şirketler, vakıf ve dernekler üzerinden resmi belge olmaksızın toplanan paraları yasal zemine kar ve gelir olacak şekilde beyan etmek yoluyla sisteme kısmi olarak aktarmaktadırlar. Yani FETÖ hem kendi üyelerinin parasını almakta hem de aynı kişilere suç işletmektedir.

Bahsedilen yasal zemine aktarımlar için örgüt öncelikle holding, anonim şirket gibi merkezleri genellikle Ankara ve İstanbul'da bulunan çatı organizasyonlar oluşturulmaktadır. Bu organizasyonların başında bulunan kişiler daha sonra ayrı ayrı taşra işletmeleri kurmak üzere görevlendirilmektedirler. Bu ana gövdeye ek parçalarla beraber sivil toplum kuruluşları ve dernekler de sisteme monte edilmektedir. Bu sistemi kurarak örgüt kendisine kapalı devre bir sistem oluşturmaktadır. Üretim, denetim ve tüketim döngüsünü kendileri içinde kurduğu için dışarı bir açık vermemektedir. Bu kapalı devre sistemde himmetleri eritme hususunda kullanıldığı için de sistemi dolaylı yollarla ya-

sal hale getirmek çok kolaylaşmaktadır.

Uyuşturucu ticaretinde yüksek meblağlı paraların döndüğünü gören FETÖ, bundan pay alabilmek için farklı yollar denemiş PKK ile işbirliği yapmıştır. Pazara çıkarılamayacak olan uyuşturucuyu PKK'lular ile işbirliği yaparak FETÖ'cü kamu görevlilerine yakalatıp devletten para almışlardır.

FETÖ'nün radikalleşmesinin erken bir örneği, diğer bir ifadeyle FETÖ'nün aslında radikalleştiğinin somut bir örneği, örgüt mensubu olmayan askeri okul öğrencilerinin örgütle bağlantılı Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) mensupları tarafından okullarından ayrılmak zorunda bırakılmalarıdır. 2008-2016 yılları arasında 2000'den

fazla öğrenci, resmîyette "kendi istekleri" ile askeri okullardan ayrılmıştır. Fakat ayrılan öğrencilerin ezici çoğunluğunun aslında psikolojik baskı, şiddet ve ayrımcılığa maruz kalmaları nedeniyle okullarından ayrıldıkları sonradan kamuoyuna yansımıştır. Bu durum, konu ile ilgili tebliğin hazırlanması kapsamında kendileri ile derinlemesine mülakat yapılan eski öğrenciler tarafından da teyit edilmiştir. Baskı, şiddet ve ayrımcılık uygulayan subayların büyük bir çoğunluğunun 15 Temmuz darbe girişimine katılmış olmaları, tasfiyelerin FETÖ bağlantısını gösteren diğer bir işarettir. Tasfiyelerin örgütün TSK içine sızma hedefi bakımından oynadığı rol hesaba katıldığında, okuldan ayrılmaya zorlamak için kullanılan baskı ve şiddetin siyasal bir amaca ulaşmak için yapıldığı değerlendirilebilir.

FETÖ'nün uyuşturucu ticaretinde PKK ile ortak iş yaptığını gösteren deliller de örgütün sözde barışçı söylemi ile eylemleri arasındaki uçurumun gösterilmesi bakımından önem arz etmektedir. Uyuşturucu ticaretinde yüksek meblağlı paraların döndüğünü gören FETÖ, bundan pay alabilmek için farklı yollar denemiş PKK ile işbirliği yapmıştır. Pazara çıkarılamayacak olan uyuşturucuyu PKK'lılar ile işbirliği yaparak FETÖ'cü kamu görevlilerine yakalatıp devletten para almışlardır. Ya da muhbirler ihbarlarda bulunmuş, yakalanan uyuşturucudan muhbirlere paylar verilmiştir. Buradaki önemli nokta; muhbirlerin FETÖ ile bağlantılı kişiler olması ve yakalanan uyuşturucunun yüzde 90'ının muhbir aracılığı ile yakalanmasıdır.

Son olarak FETÖ'nün bürokrasiye yönelmesinin mantığı analiz edilmiştir. Bilindiği gibi FETÖ, bürokrasiyi ele geçirmek ve daha sonra bürokrasi eliyle toplumu şekillendirmek yolunu benimsemiş; bu yolda engellerle karşılaşınca 15 Temmuz'da şiddet kullanmıştır. Konunun ele alındığı tebliğde Türkiye'de zaten bürokratik vesayetçi bir yönetim geleneğinin 19. yüzyıldan itibaren Türk modernleşmesi çerçevesinde oluştuğu belirtilmiştir. Bu gelecekte bürokrasinin kendine yüklediği misyon, kendi anlayışını topluma kabul ettirmek olmuştur. FETÖ de seçkin bir örgüt olarak, bu geleneği kendi mensupları eliyle sürdürmeye talip olmuştur.

MEDYA VE RADİKALLEŞME

Toplumsal Mücadeleler ve Medya

Toplum değişime kalkıştığında, bu değişim hususunda elitler arasında bir görüş birliğinin olup olmadığı toplumsal hareketlere yön vermektedir. Rejimlerin bu toplumsal hareketler karşısında takınacağı tavır bakımından ise bastırma kapasitesi ve isteği önem taşımaktadır. Anılan krizler ülkelerden ülkelere farklılık gösterebilmektedir. Genel prensip ise reformcu hareketler bastırıldığında

Ortadoğu'nun şartları gençlerin kimlik arayışına girmelerini ve dolayısıyla şiddet içeren fikirlere açık hale gelmelerini kolaylaştırmaktadır.

meşdanın radikal hareketlere kaldığıdır. Hem reformcu hem radikal hareketler amaca yönelik kullanmak üzere kaynaklara ihtiyaç duyarlar. Para, insan, bilgi, teknoloji kaynağı, medya kullanımı, medyaya erişim gibi

her bir kaynak ayrı ayrı büyük önemi haizdir. Toplumsal değişim sürecinde söylemlerin inşası aşamasında bazen algılar olguların önüne geçebilmektedir. Çünkü gerçek ile inanılan şey sonuç (etki) itibariyle aynıdır. Medyanın rolü söylemin inşası noktasında ortaya çıkar.

Ortadoğu ülkeleri örneğine baktığımızda pek de üretken ekonomisi olmayan bu ülkelerinde değişim için gerekli insan kaynağının ve insanların ihtiyacı olan zaman kaynağının kolay bulunabildiği görülmektedir. Ancak Ortadoğu'da değişim sürecinde gençler öne çıkmaktadır. Bölge örneğinde gençlerin radikalleşmeye meyletmesini teşvik eden birçok faktör mevcuttur. İşsizlik, eğitim alamamak ve siyasi katılım önündeki engeller bunlardan bazılarıdır. Ayrıca gençler arasında idealizm diğer yaş gruplarına göre daha yaygındır. Başka yerlerde de rastlanabilen bu faktörlere ilaveten Ortadoğu'da var olan siyasal yapıda "yaşlı ve tecrübeli olmanın önde olmaya sebep oluşu" gençleri daha da fazla çaresizlik duygusuna itmektedir. Nazi dönemi Almanya'sında ailelerinden kopan gençlerin Nazizm'e daha yatkın hale geldiği o dönemin araştırma bulgularından biridir. Sonuçta Ortadoğu'nun şartları gençlerin kimlik arayışına girmelerini ve dolayısıyla şiddet içeren fikirlere açık hale gelmelerini kolaylaştırmaktadır. Etkin bir öz ifade aracı olan medyanın kullanımında ise medya gruplarının maddi ve ideolojik çıkarlarının gündem oluşturmakta ne kadar etkin olduğunu görmek bu gençlerin maliyetsiz, ucuz erişim sağladıkları kontrolsüz sosyal medya alanlarında kendilerine bir yol aramalarına sebep olmaktadır. Böylece siyasal mücadele meydanlardan med-

yaya taşınmaktadır.

Gerek sahada gerek sosyal medyada bu radikal hareketlerin engellenmesi yolunda, ekonomik sebepler ve toplumsal kabullerle bağlantılı olarak ve apolitizm olmaksızın, idealist olan ama radikal olmayan gençler oluşturmadaki ince çizgi korunmalıdır.

Medyada Değişim ve Medyanın Radikalizm Amaçlı Kullanımı

Tarihi bir süreç içerisinde değerlendirildiğinde, medyadaki değişimin terör örgütlerin medya ile ilişkilerini değiştirdiği görülmektedir. Özellikle 1945'ten bu yana televizyonun icadı ile beraber dışarıda, bizim çok uzağımızda gerçekleşen uçak kaçırma, bombalama gibi olayları evimizin içine getiren ve bize tanıklık etme fırsatını sunan bu araç hayat algımızı şekillendirme yönünde önemli bir yere sahip olmuştur.

İnternetin yaygınlaşması ile medyada yeni bir değişim yaşanmaya başlamıştır. Önce internet okunabilen ancak yazılmayan bir ortam olarak önem kazanmıştır. Bu haliyle geleneksel medyaya benzer bir işlev görmüştür. Ancak 2000'lerin ortasında forumların açılmasıyla internet sadece izlediğimiz değil, aynı zamanda katkıda bulunulabildiğimiz bir alana dönüşmüş ve etkileşimler hızla artmıştır. Bu etkileşim süresinin sonunda hayatımıza giren mobil sosyal medya uygulamalarının örgütlerin de dikkatini çekmesi, önümüze yeni bir sayfa açmıştır. Örgüt amaçları doğrultusunda gerçekleştirilen bu kullanım döneminin başlaması, bir tür sosyal medya devrimi olarak adlandırılabilir. Bu devrimle beraber terörist grupların hemen hemen tüm yaklaşım biçimleri değişmiştir. Kendilerine adam devşirmek ve destek toplamak isteyen bu illegal gruplar, sosyal medya aracılığıyla büyük sayıdaki insanlara ulaşabilir olmuştur. Özellikle sosyal medyada en çok kullanılan ağlardan biri olan *Twitter*, terör örgütleri için en etkin araç haline gelmiş ve en yüksek kullanım oranına sahip sosyal medya aracı olmuştur. Bu sebeple de örgütler kendi faaliyet bildirimlerini buralarda oluşturmaktadırlar.

Yeni Medya ve “Kendi Kendine Radikalleşme”

Sosyal medya, iletişimin tüm temellerini baştan sona değiştirmiş ve yenilemiş durumdadır. Kitlesele medya araçları uzun zamandır mevcuttu. Ancak bu alanın kendine has çalışma şekli, belli kuralları, sınırlı erişim olanakları vardı. Sosyal medyanın doğması ile beraber iletişim had safhaya çıkmıştır. İletişim, haberleşme, yayım üzerinde bir kontrol ve sınırlama mekanizması yok denecek kadar azalmıştır. Buna bağlı olarak geleneksel medya eskiden sahip olduğu popülerliğini, tekeli ve kullanım oranını kaybederken, sosyal medya ile yeni bir dünyanın kapıları açılmıştır. Fakat yeni medya kendine özgü

sorunları da beraberinde getirmiştir. En önemlisi de sosyal medyanın ortaya çıkması ile medya aracılığı ile kendini ifade etmek isteyen, propaganda yürüten, destekçi devşiren örgütler geleneksel ana akım medyanın gerekliliklerine bağlanmaktan kurtulmuştur. Ortaya çıkan kontrol ve denetim boşluğu, en çok

PKK ve FETÖ terör örgütlerinin sosyal medya kullanımlarına bakıldığında önemli bir benzerlik göze çarpmaktadır. Bu iki terör örgütünün kendine ortak bir hedef belirlemiş olması, sosyal medya paylaşımlarının da aynı doğrultuda olmasına sebep olmaktadır.

terör gruplarına - çoğunlukla kimliklerini gizleyerek- kitlelere ulaşılabilme imkânını sağlamıştır.

Terör örgütlerinin sosyal medya ile ilişkilerindeki benzerlikler dikkat çekicidir. Örneğin, PKK ve FETÖ terör örgütlerinin sosyal medya kullanımlarına bakıldığında önemli bir benzerlik göze çarpmaktadır. Bu iki terör örgütünün

kendine ortak bir hedef belirlemiş olması, sosyal medya paylaşımlarının da aynı doğrultuda olmasına sebep olmaktadır. Buna ek olarak sosyal medyadaki söylemsel başarıyı örgütlerin sahadaki başarısı da etkilemektedir. Yani sahada başarılı olan bir terör grubunun sosyal medya gücü artarken, terörle mücadelede sahadaki başarı onların sosyal medyadaki etkisini kırabilmektedir.

FETÖ'nün medya ile ilişkisi, üzerinde daha ciddi olarak durulması gereken özgün bir örnektir. Televizyon kanalı, gazete ve dergi yayımlarına sahip olan bu örgüt, bütün bunlarla beraber sosyal medyayı da etkin bir biçimde kullanmıştır. Özellikle 15 Temmuz öncesi ve sonrası yoğun bir çalışma yürüttükleri görülmektedir. Sosyal medyada isimsiz hesaplar oluşturarak, spekülasyon yapan bir çok hesap kullanmışlardır. Sahip oldukları geleneksel medya ve sosyal medya hesapları aracılığıyla önce darbe için propaganda yapmış, sonrasında ise ikinci bir darbe dalgası korkusu yaratmak istemişlerdir. Bu spekülatif paylaşımların yapıldığı hesaplar incelendiğinde içlerinde farklı ülkelerden alınmış hesaplar olduğu anlaşılmıştır.

Diğer taraftan sosyal medya, toplumsal hareketlilikleri sağlamak ve yönlendirmek bakımından çok elverişli olmuştur. Buna verilebilecek en önemli örneklerden biri, medyanın en çok kullanıldığı zamanlardan olan Arap Baharı dönemi olabilir. Arap baharı süresince özellikle sosyal medya üzerinden etkileşimlerle, çağrılarla sivil alan büyütülmüştür.

Ancak sokaktaki insanı değişim için harekete geçirmek amacıyla sosyal medyanın kullanımını da sorunsuz bir alan değildir. Gözden kaçırılmaması gereken hususlardan biri gerçek dünyada CNN, BBC gibi büyük geleneksel medya organlarının aslında sosyal medyayı da domine ettiği gerçeğidir. Bu hakimiyet, takipçi sayılarının fazlalığı ve şahsi popülaritelerinin kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Onların sokaklara verdiği destek geri çekildiğin-

de sosyal medya kullanıcılarının çektikleri videoları ve fotoğrafları, attıkları sloganları büyük kullanıcılar görmezden gelmiştir. Bu durumda, artık eskisi kadar etkili iletişim kuramayan kişiler hayal kırıklıkları yaşamıştır.

Sosyal medyada gösterdikleri aracılığıyla destek beklentisinde olan gençlerin karşılıksız kalan çağruları, sadece görülen ama müdahale edilmeyen problemlerin bir psikolojik problem olarak yayılmasına da neden olmaktadır. Psikolojik olarak oluşan görülme ama ilgilenilmeme durumu sahadaki kişilerin kahramanlık kompleksini de tetiklemektedir. Bu psikoloji ile yapılan abartılı paylaşımlar ve dezenforme edilmiş haberler ciddi bilgi kirliliğine sebep olmaktadır. Zira kullanılan “abartıyorum çünkü anlaşılmak istiyorum” fikrindeki abartılma durumu, ciddi bir çarpıtmaya dönüşmüştür. Bu durum özellikle Türkiye’de Gezi olayları sırasındaki sosyal medya kullanım ve etkisine dikkat edildiğinde çok net biçimde görülmüştür. Özellikle sosyal medyada bir konuya ilişkin atılan ilk haberin ne kadar provoke edici ise o kadar hızla yayıldığı fark edilmesi, bu çarpıtma durumunu bilinçli tesis edilen bir araç konumuna getirmiştir. Yalanlanan haberlerin tekzipleri ise mağduriyeti veya sebep olduğu olumsuzlukları bertaraf etmekte daima zayıf kalmaktadır.

Geleneksel ve sosyal medyanın terörün destekçisi olarak bir araç haline getirilmesi hususunda acil çözüm önerilerine ihtiyaç duyulmaktadır. Kamu güvenliği ve çıkarları söz konusu olduğunda medya alanında gerekli tedbirler derhal alınmalıdır. Aksi takdirde medyanın terör örgütlerine oksijen sağlayan araçlar haline gelebilme riski mevcuttur. Medya ise bu hassas konuda üzerine düşeni popülarite kaygısından uzak kalıp, haber içeriğini değerli kılarak yerine getirmelidir. Sosyal medya ise örgütlerin gençlere ulaşarak taraftar toplamalarına yardımcı olsa da diğer yandan olumlu bir değer taşıyabilir. Bu hususta sadece terörle mücadele kapsamında kalınmayarak, gençlere bilinçlendirici anlamda da ulaşılabilirlik imkânları kullanılmalıdır.

Medya ve sosyal medyayı düzenleme çalışmaları yürütülürken sosyoloji, psikoloji, bilişim, hukuk gibi diğer önemli alanların bulgularından yararlanılmalı, disiplinler arası bir çalışma ürünü açığa çıkarılmalıdır. Zira hiçbir sınır ve limitin olmadığı medya alanında çok boyutlu önlemler alınmadıkça, çok çarpıcı sonuçlar doğuracak birçok problemle karşılaşmak kaçınılmaz olacaktır.

RADİKALLEŞME İLE MÜCADELE VE RADİKALLİKTEN ARINDIRMA

Radikalleşme, bireyin veya grubun siyasal amaçları gerçekleştirmek için şiddete başvurmayı (şiddet içeren aşırılığı) kabul etmesi ve bu kabulü doğrultusunda harekete geçmesi sürecidir. Radikalleşme nihayetinde terörizm ile sonuçlanmaktadır. Literatürde radikalleşmenin şiddetten önce geldiğine ilişkin genel bir kabul mevcut olmakla birlikte, bir terör örgütüne katılmanın radikalleşmenin bir aşaması olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği tartışmalıdır.

Radikalleşme ile başa çıkabilmek için, hem radikalleşme ile mücadele etmek hem de radikalleşen bireylerin topluma yeniden kazandırılmasını sağlamak gerekmektedir. Her ne kadar radikalleşme karşısında her iki alanda da başarılı olmak gerekse de, terörizmin yükselişe geçtiği son yıllarda radikalleşme ile mücadelenin öne çıktığı gözlemlenebilir. Çünkü radikalleşme ile mücadelede amaç, şiddet içeren aşırılığın nihai aşaması olan eylemle karşılaşmadan, buraya gelinmesine yol açan nedenlerin ortadan kaldırılmasını sağlamaktır. Gerçekten de terör eyleminin sonuçları oldukça ağır olabildiği gibi, örgütlere katılan bireyleri topluma yeniden kazandırmak, bir bakıma rehabilite etmek de geniş kapsamlı ve uzun süren çabaları gerektiren bir süreçtir. Bireyi radikalleşiren faktörleri önceden tespit edip bunlara yönelik çözüm önerileri geliştirmenin, sonradan gerçekleştirilecek rehabilitasyona göre daha kolay ve başarı ihtimali daha yüksek bir yol olduğu söylenebilir.

Radikalleşme ile mücadeleyi, radikalleşme öncesi mücadele (diğer bir deyişle radikalleşmeyi önleme) ve radikalleşen bireylerin terör faaliyetlerine katılımını önleme diye ikiye ayırmak mümkündür. Radikalleşmeye karşı mücadeleye değinen tebliğlerde mücadelenin her iki boyutuna ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır.

Radikalleşmeyi önlemek bakımından ilk aşama, radikalleşmeye yol açan nedenlerin belirlenmesidir. Radikalizmin ortaya çıkışında makro ve mikro (birey) düzeyde olmak üzere çok sayıda nedenin yer alabileceği radikalleşme literatüründe sıklıkla değinilmektedir. Bunlar arasında dışlanma ve her türlü ayrımcılığa (İslamofobi dâhil) maruz kalma dolayısıyla ortaya çıkan hayal kırıklığı, bireyin değer görme beklentisi, statü ve kimlik arayışı, zulme karşı kızgınlığı ve diğer psikolojik durumları gibi birey düzeyinde nedenler; yoğun siyasi baskıya maruz kalmak, siyasi muhalefet yapma ve uzlaşma kanallarının tıkanması, Batı karşıtlığı gibi siyasal nedenler; toplumda ayrımcılık kültürünün varlığı, dışlanma, eğitim imkânlarının kısıtlılığı ve kentleşme kaynaklı sorunlar gibi sosyal nedenler; son olarak da ekonomik geri kalmışlık ve geri

kalmışlık ile alakalı diğer sorunlar gibi ekonomik nedenler yer almaktadır.

Radikalleşmeye yol açan çok sayıda neden belirlemek mümkünse de hangi neden veya nedenlerin belirleyici olduğu her bir örnek olayda farklılık göstermektedir. Dolayısıyla hangi nedenlerin giderilmesine ağırlık verilirse radikalleşme önlenabilir sorusuna verilecek tek bir cevap bulunmamaktadır. Örneğin, sosyo-ekonomik sebeplerin ortadan kaldırılması yoluyla radikalleşmenin önlenebileceği ilk akla gelen yöntemdir. Ancak, ilgili tebliğlerde işaret edildiği gibi, belli sosyo-ekonomik mahrumiyetlerin zorunlu olarak siyasal amaçla şiddet kullanımına yol açtığına dair sağlam deliller mevcut değildir. Sosyo-ekonomik mahrumiyetlere karşı, ülkeden ülkeye ve toplumdan topluma değişen tepkiler gösterilebilmektedir. Örneğin Nijerya’da fakirlik ve gelir dağılımında eşitsizlik faktörleri *Boko Haram*’ın gençleri şiddete yöneltmesinde önemli etkiye sahiptir. Ancak, bu faktörlerin belli dini ve siyasi bakış açılarından nasıl yorumlandığı, Nijeryalı gençlerin radikalleşmesinde belirleyici olmaktadır. Senegal ve Nijer gibi Müslüman toplumlarda daha yüksek oranlarda işsizlik olmasına rağmen, bu toplumlar radikalleşmiş değildir. Bu durumda radikalleşmenin sosyo-ekonomik sebepleri ile mücadele asıl olmakla birlikte, radikalleşme karşısında spesifik önlemler alınması da önem kazanmaktadır.

Türkiye örneğinde görüldüğü gibi eğitim imkânlarının azlığı ile radikalleşme arasında her zaman sebep-sonuç ilişkisi mevcut değildir. Eğitim eksikliği ile terör arasındaki bağlantının soru işaretlerine açık olmasına dair Türkiye’den iki örnek verilmektedir. Birinci örnek olan FETÖ, eğitimi eleman devşirmek için araçsallaştırmıştır. Diğer bir deyişle FETÖ, özel okulları aracılığı ile eğitimde diğer örgütlerin ötesine geçmiştir, ayrıca eğitimi kamuya sızmak için kullanmıştır. Elemanlarının eğitim düzeyinin yüksekliği sayesinde bu örgüt sadece sivil bürokrasiye değil, aynı zamanda emniyet ve orduya da sızmayı başarmıştır. Ordu ve emniyette özellikle personel, terör, istihbarat, KOM gibi kritik birimlerin kontrollünü ele geçirmeye büyük önem vermiştir. İkinci örnekte Türkiye’de sol/Marksist terör örgütlerinde eğitim düzeyinin nispeten yüksek (lise ve üniversite mezunlarının toplamının, diğerlerinden daha fazla) olduğu belirtilmiştir. Bunun nedenlerinden biri, örgütsel eğitim için kullanılan Marksist öğretilerden alınma öğeleri anlamak için belli bir düzeyde eğitilmiş olma ihtiyacıdır. PKK örgütünde de teröristlerin eğitim seviyesinin giderek yükseldiği görülmektedir.

Yürüttüğü radikalleşmeyi önleme çabalarının da katkısıyla DEAŞ’a katılımın çok sınırlı kalmasını sağlayan Hindistan, radikalleşmeyi önlemede kendine özgü ve aynı zamanda çok başarılı örneklerden biri olarak sunulmuştur. Aslında Hindistan, DEAŞ’ın kendine rahatlıkla eleman devşirebilmesi bakımından mümbit bir ortam görüntüsü vermektedir. Çünkü Hindistan, dünyada üçüncü en büyük Müslüman nüfusu barındıran bir devlettir. Bu nüfusun %35-40’ı gençlerden oluşmaktadır. Hindistan’da Müslümanlara ait 9000’den

fazla kayıtlı medrese ve bir o kadar da kayıt dışı okul mevcuttur. Ülkenin kaydettiği ilerlemelere rağmen çok sayıda insan en temel ihtiyaçlara erişim bakımından ciddi sıkıntılar yaşamaktadır. Aynı zamanda ülkenin içinde bulunduğu

Radikalleşmenin önlenmesi için birincisi, demokrasi ve insan hakları güçlendirilmelidir. İkincisi, ekonomik-sosyal adaletsizliklerin ve ötekileştirmenin önüne geçilmelidir. Üçüncüsü, hukuk sisteminin adil olması ve iyi işlemesidir.

ğü Güney Asya bölgesi, farklı radikal organizasyonların faaliyet gösterdiği en eski mücadele alanlarından biridir denilebilir. Hindistan’da radikalleşmenin önlenmesi, kısmen Hindistan hükümetinin bu konuyu verdiği önemin bir ürünüdür. Örneğin, DEAŞ’ın etkisinin artabileceği riskine karşı hükümet 2015 yılında yapılan polis teşkilatının

yıllık toplantısına Başbakan Narendra Modi bizzat katılmış ve radikalizmi önleme konulu oturumda sunum yapmıştır. Ancak Hindistan’ın DEAŞ’a katılımının sınırlı tutulması konusunda başarılı olmasını sağlayan başlıca faktörler, çok etnili ve çok dilli ülkenin harçlarından biri olan tolerans ve barış içinde bir arada yaşama kültürü, günlük hayatın getirdiği zorluklar ve Müslümanlar arasında İslam’ın “sufi” yorumunun yaygınlıkla benimsenmesi faktörleridir.

Radikalleşmenin önlenmesi için neler yapılması gerektiği sorusuna cevap niteliğinde, Türkiye’de radikalleşme olgusu örnek olayından yola çıkarak öneriler de sunulmuştur. Bu önerilerden öne çıkan üç tanesi şunlardır. Birincisi, demokrasi ve insan hakları güçlendirilmelidir. İkincisi, ekonomik-sosyal adaletsizliklerin ve ötekileştirmenin önüne geçilmelidir. Üçüncüsü, hukuk sisteminin adil olması ve iyi işlemesidir. Bu üç alandaki eksiklikler ise şiddeti savunan örgütlenmelerin birçok bakımdan işini kolaylaştırmaktadır. Örneğin, işkence, kötü muamele, ötekileştirme, inkâr etme ve yok sayma, adalete güvenin sarsılması vb. gibi durumlar devlete olan güveni sarsmakta, mağduriyet hisleri doğurmaktadır. Terör örgütleri bu konularda yapılmış hataları suistimal etmekte, militan devşirmekte kullanılmaktadırlar. Ancak şu da unutulmamalıdır ki demokrasiye yapılan vurgu, kamu güvenliğinin ihmal edilmesini gerektirmez. Aslında ikisi iç içedir. Kamu güvenliğini sağlayanlar hakları ihlal ederse demokrasi zarar görür. Kamu güvenliği sağlanamazsa terör örgütleri halk üzerinde baskı oluşturabilir.

Radikalleşme ile mücadelede Kosova örneği de hem radikalleşmeye neden olan temel faktörlerin ortadan kaldırılmasının Kosova’nın radikalleşme ile mücadelesi bakımından öneme işaret etmektedir, hem de Kosova’ya özgü nedenlerin daha belirleyici olduğunu göstermektedir. Kosova’da da radikalleşme konusunda başlıca somut mesele, ülke vatandaşlarından bazılarının Ortadoğu’daki DEAŞ ve benzeri yapılara katılmalarıdır. Katılanların sayısı çok fazla değildir (örneğin, DEAŞ’a katılım üç yüzden biraz fazladır). An-

cak katılanların ezici çoğunluğun gençlerden oluşması nedeniyle katılımlar ciddi bir sorundur. Kosova'nın yeni bir devlet olması, mali sıkıntılar, kurumlar arası işbirliği ve koordinasyon eksikliği ve uluslararası tanınmamışlıktan kaynaklanan INTERPOL ve EUROPOL gibi kurumlarla işbirliği imkânının olmayışı, Kosova'nın radikalleşmeyi önleme alanında çalışmalarını sınırlandırmaktadır.

Bütün bu handikaplara rağmen Kosova'da, sorunun tanımı ve neden kaynaklandığı üzerinde çalışılmış ve şu tespitlerde bulunulmuştur: i) Kosova'dan Suriye'ye cihat amacıyla giden insanlar, Suriye'de neler yaşandığını gerçek anlamıyla bilmemektedir. ii) Kosova'daki geleceklerinden kaygı duyan gençler, aidiyet hissetmek için radikal guruplara katılmaktadır. Kosova'da umutsuz bir genç Suriye'de bir komutan olabilmektedir. Bu da gençleri örgüte katılıma yönelten tetikleyici unsur olmaktadır. iii) Dini konularda zayıf olan insanların kolayca kandırılması ve örgüte katılması sağlanmaktadır. iv) Ülkede yaşanan yolsuzluklar ve hukukun zayıflığı, radikalleşmeye zemin hazırlayan ciddi sorunlardan biridir. Benzeri şekilde ülkede yaşanan ciddi ekonomik mahrumiyetler de gelecekle ilgili ümitleri azaltan bir faktördür.

Radikalleşme ile mücadelenin diğer boyutu olan radikalleşen bireylerin terör faaliyetlerine katılımını önleme, yabancı terörist savaşçılar (YTS) bağlamında ele alınmıştır. Son yıllarda YTS hareketliliği, özellikle DEAŞ'a katılmak üzere Suriye ve Irak'a geçişler nedeniyle gündeme gelmiştir. Türkiye, coğrafi konumu nedeniyle bu iki ülkeye geçişlerde kilit ülkelerden biridir. Geçişler sırasında YTS'lerin oluşturduğu güvenlik riskleri nedeniyle de Türkiye bu konuya büyük önem vermektedir. İlk adım olarak DEAŞ 10 Ekim 2013 tarihinde (diğer Batı ülkelerinden önce) terör örgütü olarak kabul edilmiştir. Türkiye tarafından alınan diğer somut önlemler şunlardır: Giriş yasağı listeleri oluşturulması (2011-2016 yıllarında toplamda 52 binden fazla kişiye giriş yasağı getirilmiştir), şüphelilerin erken belirlenmesi amacıyla şüphelilerle mülakat yapan Risk Analiz Birimlerinin kurulması, sınır dışı etme (2011-2016 yıllarında yaklaşık 4 bin kişi), yolcu bilgilerinin paylaşımı (2178 sayılı BM Güvenlik Kararına göre oluşturulan terörist listesinde yer alanların tespiti için), Suriye ve Irak sınırında fiziki güvenliğin artırılmasıdır.

Ulusal düzeyde yapılan çalışmaların yanı sıra Türkiye uluslararası platformlarda YTS'lerle mücadeleye ilişkin olarak önemli girişimlerde bulunmaktadır. Terörizmle Mücadele Küresel Forumu'na ABD ile birlikte eş başkanlık yapmıştır ve DEAŞ ile Mücadele İçin Uluslararası Koalisyon çerçevesinde kurulan Yabancı Terörist Savaşçılar çalışma grubu eş başkanlığını Hollanda ile birlikte yürütmektedir. Ayrıca 2015 yılında ABD ile YTS'lere ilişkin bilgi değişimini içeren bir mutabakat imzalanmıştır.

Radikalleşenlerin rehabilitasyonu, şiddete başvurmanın terk edilmesi ve şiddet kullanan kişilerin topluma yeniden kazandırılması süreçlerini içerir. Çok sayıda katılımcının değişik vesilelerle işaret ettiği gibi, "bir militanı

politik ve ideolojik bağılıklarından kaynaklı şiddet ve aşırı eğilimlerden vazgeçirmek” kolay değildir. Şiddet eylemlerine katılan birey ve grupların rehabilitasyonu ise uzun süre alan ve zahmetli bir iştir.

Bir katılımcı, radikalleşmeden kurtulma sürecini yeniden tanımlayarak, bu sürecin siyasal amaçla şiddet kullanımı ve terörizme bakışın değişmesi ve şiddeti meşrulaştıran ideolojinin dönüşmesi olarak iki boyuta sahip olduğunu

Radikalleşenlerin rehabilitasyonu, şiddete başvurma ve şiddet kullanan kişilerin topluma yeniden kazandırılması süreçlerini içerir. Şiddet eylemlerine katılan birey ve grupların rehabilitasyonu ise uzun süre alan ve zahmetli bir iştir.

belirtmiştir. Bu bakış açısından örneğin IRA radikal tutum ve davranışını bütünüyle terk etmiş değildir. Çünkü şimdiye kadar IRA, çatışma sürecini terk etmeyi kabullenmiştir. Çatışma kültüründe ise bir sonraki nesle miras bırakılacak köklü bir değişim gerçekleşmemiştir. Örneğin, IRA gelecekte silahlı şiddet kullanmaya karşıdır ve

söz vermiştir. Fakat örgütün eski önde gelenleri geçmiş şiddeti övmeye devam eder. Geçmiş eylemlere sahip çıkmak, aslında şiddeti bir şekilde yüceltmeye devam etmektir. Eski IRA mensuplarının bu tarz davranışı tercih etmelerinin irade dışı gerçekleştiğini işaret eden gelişmeler mevcuttur. Örneğin, bu durumun şiddeti özendirici bir yanı olduğunu gören kimi IRA yöneticileri, geçmiş şiddet ortamının kötü yanlarını da ortaya koymaya başlamışlardır. Gençlerle okullarda toplantı yapıp “artık güvenliği silahlar değil, polis sağlayacak” demektedirler. IRA’nın gerçek anlamda şiddeti terk etmesi ve toplumla yeniden entegrasyonu, şiddeti yüceltmekten vazgeçme sürecinin başarısına bağlıdır ve bu uzun zaman alacaktır. Bu konuda eline silah alan eski IRA mensuplarına büyük iş düşmektedir.

Şiddete bulaşanların topluma rehabilitasyonu, DDR (*demobilization, disarmament and reintegration*; terhis, silahsızlandırma ve yeniden entegrasyon) modelinden esinlenen Pakistan ve Nijerya’daki eski örgüt mensuplarının rehabilitasyonu örnekleri çerçevesinde anlatılmıştır.

Pakistan örneğinde, Pakistan ordusu 2009 yılında Swat bölgesinde aşırı militanlara karşı başarılı bir operasyon düzenlemiştir. Operasyonda binlerce militan ve destekçisi yakalanmış ve/veya ailelerine teslim edilmiştir. Operasyon bittikten sonra ordu, operasyon esnasında yakalanan kişilere rehabilitasyon programı uygulamıştır. Rehabilitasyon programı yetişkinlere ve yakalananların aile üyelerine yönelik olarak tasarlanmıştır. Rehabilitasyon programı, dört farklı modülü içermiştir. Bunlar, yetişkinler için eğitimlerine devam edebilmelerine imkan sağlayan eğitim modülü, bağımsız ve mantıklı düşünmeyi geliştirmek için psikolojik destek ve terapi modülü, sosyal ko-

nular ve aile katılımı için sosyal model modülü ve hayatlarını kazanmalarını sağlamak için mesleki eğitim modülüdür. Süreç içerisinde rehabilitasyon programının maddi konularda ve yeterli eğitici bulma noktasında sıkıntıları olsa da programlara katılan 700 kişi yeniden topluma kazanılmıştır.

Pakistan Swat programı, daha çok dar gelirli ailelerden gelen ve düşük kadroda görev yapan militanların rehabilitasyonu için planlanmış olup, başarılı bir programdır. Ancak radikalleşme ile daha etkin mücadele için orta düzey militanların da programa dahil edilmesine ihtiyaç vardır. Çünkü orta ve üst düzey militanlar kuvvetli ideolojik ve politik eğilimlere sahiptirler. Onlardan bir kısmının şiddeti terk etmesi ve topluma katılması, kapsamlı rehabilitasyon bakımından büyük katkılar sağlayacaktır.

Swat programının diğer bir eksikliği de Swat bölgesinde isyanı önleme perspektifi ile dizaynedilmesi ve argümanlarının devlet karşıtı eğilimlerin törpülenmesi üzerine yoğunlaşmasıdır. Pakistan'ın çok sayıda aşırı söylemin dillendirildiği bir coğrafya olması ve başka terör gruplarının aktif faaliyetlerinin varlığı dikkate alındığında Swat programının söylemi, eski militanların başka radikal gruplara katılımını engelleyici değildir. Milliyetçi ve çoğulcu bir söyleme ihtiyaç vardır. Son olarak, Swat programı ordu eli ile yürütülmektedir. Bu eksiklik de programın hükümetin yoğun desteği ve sivil bürokrasinin yürütme işlevini ele alması ile giderilebilir. Sayılan eksiklikleri dikkate alınrsa, Swat programı Pakistan'ın başka bölgelerinde uygulanabilecek bir modelin özünü teşkil edebilir.

Radikalleşenlerin rehabilitasyonu konusunun ele alındığı diğer örnek olay, Nijerya'da Nijer Deltası bölgesinde şiddet kullanan Ijaw Gençlik Hareketi isimli grubun şiddetten vazgeçip toplumla entegrasyonunu konu almaktadır. Nijer Deltasında 1950'li yıllarda başlayan çok uluslu şirketlerin petrol arama ve çıkarma faaliyetleri, bölgenin ekonomik ilerlemesini sağlamak yerine, halkın fakirleşmesine ve doğal çevrenin ciddi tahribatına neden olmuştur. Bölgede radikalleşme, bu gelişmeye karşı tepki niteliğindedir. Ijaw Gençlik Hareketi'ne göre petrol şirketlerinin bölgedeki faaliyetleri Nijer deltasının az gelişmişliğinin nedenidir. Hareket, çok uluslu şirketlerin faaliyetlerini durdurmalarını, bölgede toprağın ve doğal kaynakların bölge halkı tarafından kullanılmasını ve halkın kendi statüsüne karar vermesini talep etmiştir. Hareket, taleplerini elde etmek amacıyla militan gruplar kurmuştur. Bu gruplar, petrol işçilerinin, hükümet yetkililerinin ve yabancıların kaçırılması, öldürülmesi ve aynı zamanda petrol kuyularına zarar verilmesi gibi eylemlerde bulunmuşlardır. Eylemler, ordunun müdahalesine rağmen devam etmiştir.

Nijerya hükümeti, çatışmalara çözüm bulmak amacı ile 2009 yılında DDR modelinden esinlenen bir program başlatmıştır. Program, militan gruplar için af çıkarma, silahsızlanma, grupların terhis edilmesi ve yeniden entegrasyon sürecini içermiştir. Bölgede yürütülen saha araştırmasına göre program gençleri çatışma ikliminden uzaklaştırma konusunda kimi başarılı sonuçlar ver-

miştir. Örneğin, program çerçevesinde gençler için mesleki eğitim yaygınlaştırılmış, iş sahaları oluşturulmuş ve pek çok gence aylık burslar bağlanmıştır. Saha araştırması göstermiştir ki, Nijer Deltası bölgesinde gençleri ilk etapta radikalleşmeye yönelten en önemli neden bölgenin zenginliklerinden meşru yollarla yararlanma imkânının engellenmesi olmuştur. Yine araştırmaya göre ihmal, toplumsal eşsizlik, geri kalmışlık, ekonomik pazara erişememe gibi temel sorunların giderilmesinde sağlanan ilerleme henüz yeterli düzeyde değildir. Dolayısıyla rehabilitasyon programının asıl başarısı; temel sorunların giderilmesinde kalıcı kazanımlar elde edilmesi durumunda ortaya çıkacaktır.

SONUÇ

Selefi aşırıcılığın etkisinden özellikle gençleri korumak ve Selefi şiddete bulaşanları geri kazanabilmek için, alınacak diğer önlemlerin yanında, alternatif dini söylemlerin takdim edilmesi belirleyici öneme sahiptir.

Alternatif söylemler şu hususlara özellikle dikkat etmelidir: İlki, tasavvufi-irfani yorumlar (“Anadolu irfanı” vurgulu, Mevlanalı, Hacı Bektaşlı, Yunus Emreli dini söylem) belki başka türden radikal odaklar karşı söylem üretmekte uygun bir seçenek olabilir. Fakat bätını tonu hayli fazla olan ve görece kitabî/şer’î olmayan sembolik bir kültüre dayanan söz konusu sufiyye kaynaklı söylemin Selefiyye’deki karşılığının “ağır bid’at” olduğu, bu nedenle meşruiyetinin, buna bağlı ikna potansiyel ve kuvvetinin bulunmadığı dikkate alınmalıdır.

Alternatif söylem tekfirin İslam’ın ana kaynaklarında yer alan hükümlere aykırılığı, deliller ile sunmalıdır. Bu yapılırken Selefilik gibi köklü bir geleceği tümüyle dışlayan bir yaklaşım ters tepebilir. Selefilğin cephe alınması yerine, tekfirci aşırılığa karşı çıkan İbn Teymiyye Selefilğinin altının çizilmesi yararlı olabilir. Son olarak da alternatif söylem, tekfirci anlayışın hem sürekli bölünmelere neden olması dolayısıyla Selefilğe zarar verdiğini hem de Müslüman dünyanın sorunlarına çözüm bulunmasında yetersiz kaldığını akli delillerle anlatabilmelidir.

Müslüman toplulukların şiddete yönelmesini (radikalleşmeyi) önlemek için yapılacakların en önemlileri şöyle sıralanabilir:

- Şiddeti meşrulaştırmak için suiistimal edilen terimlerin doğru anlaşılmasına yönelik çaba gösterilmelidir.
- Müslümanlar, gerek birey gerekse grup olarak, kendi dışındakilerle “varoluşsal iletişim”, yani “başkalarının değil sizin nasıl yaşadığınız odaklı” iletişim kurmayı denemelidir.
- Dar-ül Harb/Dar’ül İslam ayrımı yerine daha bütünleştirici bir kavram olarak “*dar’ül sulh*” kavramı tercih edilebilir. *Dar’ül sulh*, farklı inançların bir arada yaşamak niyetiyle, insanın insan olduğu için kazandığı haklar (*hakk-ı ademiyye*) temelinde sosyal sözleşme ile kurulacak barış dünyasını ifade etmektedir.
- Kur’an’daki kavramların şiddeti meşrulaştıracak yorumları ile kolonyalizm/post-kolonyalizm tecrübelerinin Müslüman zihin dünyasında yol açtığı travmalar veya benzer şekilde Irak’ta olduğu gibi dış müdahalelerin yol açtığı travmalar arasında bağlantı olduğu hatırlanmalıdır. Tepkisel yorumların toplumları doğru bir istikamete götürmeyeceği üzerinde düşünölmelidir.

FETÖ'nün medya ile ilişkisi, üzerinde daha ciddi olarak durulması gereken özgün bir örnektir. Televizyon kanalı, gazete ve dergi yayınlarına sahip olan bu örgüt, bütün bunlarla beraber sosyal medyayı da etkin bir biçimde kullanmıştır. Özellikle 15 Temmuz darbe girişimi öncesi ve sonrası yoğun bir çalışma yürüttükleri görülmektedir. Sosyal medyada isimsiz hesaplar oluşturarak, spekülasyon yayan bir çok hesap kullanmışlardır. Sahip oldukları geleneksel medya ve sosyal medya hesapları aracılığıyla önce darbe için propaganda yapmış, sonrasında ise ikinci bir darbe dalgası korkusu yaratmak istemişlerdir.

Bu nedenle geleneksel ve sosyal medyanın terörün destekçisi olarak bir araç haline getirilmesi hususunda acil çözüm önerilerine ihtiyaç duyulmaktadır. Sosyal medya örgütlerin gençlere ulaşarak taraftar toplamalarına yardımcı olsa da diğer yandan olumlu bir değer de taşıyabilir. Bu hususta sadece terörle mücadele kapsamında kalınmayarak, gençlere bilinçlendirici anlamda da ulaşılabilirlik imkânları kullanılmalıdır.

Türkiye örneğinde görüldüğü gibi eğitim imkânlarının azlığı ile radikalleşme arasında her zaman sebep-sonuç ilişkisi mevcut değildir. Eğitim azlığı ile terör arasındaki bağlantının zorunsuzluğu hakkında Türkiye'den iki örnek verilmiştir. Birinci örnek olan FETÖ, eğitimi eleman devşirmek için araçsallaştırmıştır. Diğer bir deyişle FETÖ, özel okulları aracılığı ile eğitimde diğer örgütlerin ötesine geçmiştir, ayrıca eğitimi kamuya sızmak için kullanmıştır.

Radikalleşenlerin rehabilitasyonu, şiddete başvurmanın terk edilmesi ve şiddet kullanan kişilerin topluma yeniden kazandırılması süreçlerini içerir. Çok sayıda katılımcının değişik vesilelerle işaret ettiği gibi, "bir militanı politik ve ideolojik bağlılıklarından kaynaklı şiddet ve aşırı eğilimlerden vazgeçirmek" kolay değildir. Şiddet eylemlerine katılan birey ve grupların rehabilitasyonu ise uzun süre alan zahmetli bir iştir.

Radikalleşme ile başa çıkabilmek için, hem radikalleşme ile mücadele etmek hem de radikalleşen bireylerin topluma yeniden kazandırılmasını sağlamak gerekmektedir.